

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Bakalářská práce

Historie evropské měnové integrace

Martin Görtler

© 2010 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Historie evropské měnové integrace" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 30. 3. 2010

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval Ing. Evě Kaňkové, Ph.D., vedoucí této bakalářské práce, za odborné vedení a cenné rady, které mi poskytla při jejím zpracování. A také za trpělivost a strávený čas, který věnovala jejímu čtení.

Obsah

1. Úvod	3
2. Cíl práce a metodika	4
3. Od prvotních plánů po měnový systém	6
3.1 POVÁLEČNÉ OBDOBÍ	6
3.2 MONETARISTÉ VERSUS EKONOMISTÉ	9
3.3 WERNERŮV PLÁN	9
3.4 PÁD BRETTONWOODSKÉHO SYSTÉMU	13
3.5 EVROPSKÝ MĚNOVÝ SYSTÉM	14
3.5.1 Všechné snahy o revizi hada	14
3.5.2 Tvorba Evropského měnového systému	16
3.5.3 Evropská účetní jednotka	17
3.5.4 Evropská měnová jednotka	17
3.5.5 Mechanismus měnových kurzů	18
3.5.6 Vývojové etapy Evropského měnového systému	19
3.6 NOVÉ ČLENSKÉ STÁTY SPOLEČENSTVÍ	21
4. Od sjednocené Evropy k jednotné měně	26
4.1 ZNOVUOBNOVENÍ MYŠLENKY O MĚNOVÉ UNII	26
4.2 DELORSOVA ZPRÁVA	28
4.3 MAASTRICHTSKÁ SMLOUVA	31
4.4 KONVERGENČNÍ KRITÉRIA	34
4.4.1 Vymezení kritéria cenové stability	35
4.4.2 Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb	36
4.4.3 Udržitelnost veřejných financí	36
4.4.4 Vymezení kritéria stability měnového kurzu	39
4.5 HOSPODÁŘSKÁ A MĚNOVÁ UNIE	39
4.6 SPOLEČNÁ MĚNA EURO	43
4.6.1 Scénáře přijetí eura	44
4.6.2 Zavedení hotovostního eura	46
4.7 VÝVOJ PO ROCE 2002	46

4.8 PLNĚNÍ MAASTRICHTSKÝCH KRITÉRIÍ V ČR	49
4.8.1 Vývoj v oblasti cenové stability.....	49
4.8.2 Vývoj českého vládního deficitu a dluhu	52
4.8.3 Vývoj dlouhodobých úrokových sazeb	54
4.8.4 Kritérium účasti v ERM II.....	55
5. Závěr.....	58
6. Seznam použitých zdrojů	60
7. Přílohy	64

Historie evropské měnové integrace

Souhrn

Bakalářská práce vypráví příběh evropské měnové integrace, od prvních integračních uskupení po druhé světové válce, až po úplnou měnovou unii s jednotnou měnou v roce 2002. Popsány jsou jednotlivé kurzové mechanismy, prostřednictvím kterých byla měnová spolupráce realizována. Od brettonwoodského systému pevných avšak přizpůsobitelných kurzů, přes kurzové uspořádání hada v tunelu, mechanismus směnných kurzů jako hlavní součást Evropského měnového systému, až po pevnou fixaci členských měn eurozóny. Vymezeny jsou také dvě názorové školy s různým pohledem na měnovou integraci, ekonomistická a monetaristická. Práce poskytuje výklad dvou významných dokumentů evropské měnové integrace, Wernerova plánu a Delorovi zprávy. Jako významný krok vpřed je zmíněn Evropský měnový systém, jeho tvorba, vývojové etapy, uvedeny jsou také první společné zúčtovací jednotky. Maastrichtská smlouva, zakládající oficiálně Evropskou unii, vymezila čtyři konvergenční kritéria, kterými se práce také zabývá, stejně jako složitým procesem její ratifikace. Lze se také dočíst o průběhu kvalifikace jednotlivých států Společenství do měnové unie, o scénářích přijetí společné měny euro a o jejím následném zavádění v hotovostní podobě. Bakalářská práce končí analýzou plnění maastrichtských konvergenčních kritérií v České republice.

Klíčová slova:

Brettonwoodský systém, ekonomistická a monetaristická škola, Wernerův plán, had v tunelu, Evropský měnový systém, Evropská měnová jednotka, Delorova zpráva, Maastrichtská smlouva, konvergenční kritéria, Pakt stability a růstu, scénáře zavedení eura.

The History of European Monetary Integration

Summary

Bachelor thesis tells the story of the European monetary integration, since the first integration groupings after the Second World War, up to the full monetary union with a single currency in the year 2002. Described are the various exchange mechanism through which, monetary cooperation has been implemented. Since the Bretton Woods system peg but adjustable exchange rates, through exchange rate arrangement snake in the tunnel, Exchange Rate Mechanism as a major part of the European Monetary System to steady fixation member eurozone currencies. Identified are also two schools of thought with a different view on monetary integration, the economist and the monetarist. Work provides an interpretation of two important documents of European monetary integration, Werner Plan and Delors Report. As a major step forward is mentioned by the European Monetary System, the creation, development stages, to be found are also the first joint unit of account. The Maastricht Treaty, officially establishing the European Union, has identified four convergence criteria, which also deals with the work, as well as the complex process of its ratification. It can also read about the course the qualification of the individual states of the Community to monetary union, on scenarios adopting a common currency the euro and its subsequent introduction in cash form. Bachelor thesis ends with an analysis of the implementation of the Maastricht convergence criteria in the Czech Republic.

Keywords:

Bretton Woods System, economist and monetarist school, Werner Plan, snake in the tunnel, European Monetary System, European Currency Unit, Delors Report, Maastricht Treaty, convergence criteria, Stability and Growth Pact, scenarios for adopting the euro.

1. Úvod

Integrace je dlouhodobým procesem, který vyžaduje určitou dávku trpělivosti a ochotu ustoupit, když je potřeba. Protože to hlavní, o co jde, je dosáhnout požadované spolupráce a jednoty. Vždy platilo a platí, že člověku jde ledačco rychleji a lépe pokud spolupracuje s ostatními. Počátky evropské integrace, lze paradoxně vystopovat do doby, která svět snad nejvíce rozdělila, do doby druhé světové války. Možná, ale snaha uvést zase vše do původního stavu a zamezit opakování takovéto události, motivovala státy k poválečné spolupráci. Proces evropské integrace, ať té politické nebo hospodářské a měnové, probíhá již několik desetiletí. Zejména jeho začátky byly velmi složité a mnohdy se zdálo, že skončí rychleji, než začal. Jak řekl Albert Einstein, „Žádné množství pokusů nikdy nemůže dokázat, že jsem měl pravdu. Jediný pokus však kdykoliv může dokázat, že jsem se mýlil.“. Ovšem Společenství, jak ve své práci obecně označuji evropské uskupení, které v průběhu doby neslo řadu různých názvů a které my dnes známe pod označením Evropská unie, se ze svých chyb dokázalo poučit a jít dál. Zakládající šestka budovala společnou Evropu od základů, od prvních strohých forem spolupráce pouze v určité oblasti, přes společnou zemědělskou a celní politiku, postupně s přidávajícími se státy utvořily politickou unii a o několik let později někteří z nich zformovaly unii měnovou. Evropu na své cestě za sjednocením čekaly různé překážky a peripetie, ale odměnou jí měla být spolupráce a možná i partnerství, dosud mezi autonomními státy nevídané.

2. Cíl práce a metodika

Cílem bakalářské práce je zachytit průběh evropské měnové integrace od dob poválečných, až po okamžik zavedení hotovostní společné měny euro, v roce 2002. Tento proces zasadit do dobových událostí a doplnit ho procesem rozšiřování Společenství. Cílem je také zhodnotit plnění maastrichtských kritérií v České republice a stručně okomentovat současnou dluhovou situaci, zejména Řeckou a Španělskou.

Práce v časové posloupnosti pojednává o jednotlivých kurzových mechanismech, jež byly středem tehdejší měnové spolupráce. Snaží se také osvětlit dobovou politickou a ekonomickou situaci jednotlivých států, která průběh měnové integrace bezesporu ovlivnila. Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí. První část je zaměřena na období od konce druhé světové války po dobu, kdy začal fungovat Evropský měnový systém. Evropský měnový systém, jako první výraznější úspěch evropské měnové integrace, je také v této části detailněji probrán. Druhá část navazuje výkladem o sjednocování Evropy. Pozornost je věnována Maastrichtské smlouvě a její následné ratifikaci, větší část je vymezena hlubšímu vymezení konvergenčních kritérií. Práce se dále zabývá popisem již nově vzniklé měnové unie, od začátku jejího fungování, kdy společná měna obíhala pouze v bezhotovostní podobě až po zavedení hotovostního eura. Závěrem druhé části je zhodnocena problematická dluhová situace v některých státech EU, a zanalyzován je průběh plnění maastrichtských kritérií v ČR od roku 2004.

Bakalářská práce byla zpracována na základě odborné literatury. Použity byly jak světově známé „učebnice“ evropské měnové integrace, tak známá díla českých autorů. Ale také knihy o evropské historii obecně. Nejdříve došlo k jejich prostudování, zhodnocení a výběru potřebných informací. K doplnění, k závěrečné diskuzi o současné situaci a k zhodnocení plnění maastrichtských kritérií v ČR, sloužily zejména internetové zdroje, z kterých byly také čerpány materiály, sloužící ke zpracování příloh. Tyto zdroje byly nejprve na internetu vyhledány, informace na těchto stránkách pokud to bylo možné ověřeny. Po shromáždění všech potřebných informací byla práce průběžně zpracovávána. V případě příloh došlo nejprve k analýze potřebných údajů,

které potom byly zpracovány do tabulek a grafů, a následně v práci patřičně okomentovány.

Pokud jde o přínos bakalářské práce k tématu, ten je zřejmý v analýze plnění konvergenčních kritérií v ČR. V řadě případů jsou uvedeny aktuální údaje, průběh plnění je řádně okomentován, uvedeny jsou příčiny příslušného vývoje. Zpracované grafy poskytují srozumitelnou interpretaci, mnohdy z nich lze vyčíst zajímavou závislost nebo trend. V případě zhodnocení vývoje kurzu české koruny k euru byla provedena důsledná analýza průměrných měsíčních hodnot od ledna roku 2004 do února 2010 a následně graficky zpracována, s teoretickým vypočtením centrální parity a od ní se odvíjejícího flukтуаčního pásma. Přínos lze nalézt také v hodnocení současné dluhové situace, která je zejména v případě Řecka komplexně zhodnocena. Práce poskytuje s výkladem evropské měnové integrace, informace o průběhu politické spolupráce a tvorby Evropské unie, což ostatní práce zabývající se úzce měnovou integrací mnohdy záměrně opomíjejí.

3. Od prvotních plánů po měnový systém

3.1 POVÁLEČNÉ OBDOBÍ

Druhá světová válka a její děsivé následky přiměly mnohé státy, včele s jejich představiteli k přemýšlení, jak zabránit opakování takovéto události a jak napravit způsobené škody. 9. května roku 1950 francouzský ministr zahraničí Robert Schuman spolu s Jeanem Monnetem, který zasvětil svůj život úsilí o evropskou integraci, představili veřejnosti tzv. „Schumanův plán“, který nastínil myšlenku kontroly produkce uhlí a oceli, což jsou základní suroviny pro výrobu zbraní. Hlavní smysl této spolupráce spočíval v přesvědčení, že pokud produkce uhlí a oceli nebude plně pod kontrolou jednotlivých států, potom tyto státy nebudou schopny války vést. K tomuto francouzskému plánu se jako první připojilo Západní Německo a vzápětí poté další čtyři západoevropské země: Itálie, Lucembursko, Belgie a Nizozemsko. V roce 1951 těchto šest zemí podepsalo v Paříži smlouvu o založení Evropského společenství uhlí a oceli (*European Coal and Steel Community – ECSC*), které začalo vyvíjet svou činnost od ledna 1952. ECSC je dnes vnímáno jako uskupení, z něhož se v průběhu několika desetiletí utvářelo Společenství, dnes známé pod názvem Evropská unie. Se zájmem o užší spolupráci, nejen v oblasti uhlí a oceli, ale i v ostatních hospodářských oblastech, podepisuje roku 1957 šest zemí zapojených v ECSC dvě „Římské smlouvy“. Jednu o založení Evropského hospodářského společenství (*European Economic Community - EEC*), s platností od ledna 1958. Druhá smlouva zakládala Evropské sdružení pro atomovou energii (*European Atomic Energy Community - Euratom*). Důraz byl kladen zejména, na vytvoření celní unie a společné zemědělské politiky [13]. V roce 1967 Mergerská smlouva zahrnuje ECSC, EEC a Euratom pod jeden institucionální rámec pod názvem Evropská společenství [14].

Pro měnovou integraci je ovšem důležitější jiný rok, předcházející vznik všech třech výše uvedených evropských uskupení, rok 1944. V tomto roce byly uzavřeny

v rámci konference OSN tzv. „Brettonwoodské dohody“, nesoucí název po americkém lázeňském městě ve státě New Hampshire, Bretton Woods, v němž se konference konala. Cílem dohod bylo vytvoření ekonomického systému, který prostřednictvím obchodu a hospodářské integrace povede k rychlé poválečné obnově. Vytvořeny byly nové mezinárodní instituce, jež měly pečovat o světovou ekonomickou stabilitu, Mezinárodní měnový fond (*International Monetary Fund – IMF*) a Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj (*International Bank for Reconstruction and Development – IBRD*), někdy nazývaná jako Světová banka (*World Bank*). Položen byl také základ poválečné měnové a finanční spolupráce [15].

Nové kurzové uspořádání „peg but adjustable“, neboli tzv. pevných avšak přizpůsobitelných kurzů, bylo přechodem mezi zlatým standardem, tedy pevným kurzovým režimem a volným plováním, představující pružné uspořádání, jež se v minulosti moc neosvědčily. „*Klasická podoba zlatého standardu, jejíž logice se již v polovině 18. století obdivoval anglický myslitel David Hume, je založena na zlatém krytí obíhajících bankovek a mincí. V takové ekonomice buď přímo obíhají zlaté mince, častěji to však jsou papírové bankovky, které se stávají symbolickým nositelem zlata, jenž může být kdykoliv a v jakémkoli množství směněn na požádání za zlato v deklarované paritě.*“ (Dědek, 2008, s. 2). Tato čistá forma zlatého standardu byla praktikována do 1. světové války. V období meziválečném se ovšem zlatý standard od své čisté formy v mnoha ohledech lišil. Volný oběh zlatých mincí, stejně jako univerzální směnitelnost oběživa za zlato, v této době nepodporovala žádná země. Udržovány byly dva standardy první tzv. standard zlatého slitku a druhý tzv. standard zlaté devizy. První uvedený, který používaly Spojené státy americké a Velká Británie, ukládal povinnost centrální bance dané země vypořádávat na požádání své závazky zlatem, většinou ovšem do určité výše. Ostatními státy byl hojně využíván standard zlaté devizy. Tento standard umožňoval napojení domácí měny na zlato nepřímou. A to tak, že domácí měna byla pevně svázána fixním kurzem s měnou, jež na zlato byla napojena přímo, což v té době byl pouze výše uvedený americký dolar a britská libra [4].

Nový kurzový systém se měl tedy poučit z minulosti. Pevnou (fixní) složku představoval americký dolar, jenž si jako jediný zachoval standard zlatého slitku, jenž ho zavazoval ke směnitelnosti za zlato, a to ve výši 35 dolarů za trojskou unci, přičemž

jedna trojská unce odpovídala přibližně 31,1 gramu zlata. Ostatní měny zapojené do systému byly na dolar napojené fixním kurzem, se stanoveným flukтуаčním pásmem v rozpětí $\pm 1\%$ od centrální parity dané měny vůči dolaru. Flexibilní složku zastupovala možnost přestavování parit v případě dlouhodobých potíží platební bilance. Od prosince roku 1959, kdy vstupovala v platnost Evropská měnová úmluva, odstraňující restriktce na běžném účtu platební bilance, došlo k dohodě mezi zeměmi tohoto systému o zúžení pásma z ± 1 na $\pm 0,75\%$. Dědek (2008, s. 10) objasňuje tento počín: „*Motivaci pro toto opatření lze hledat v jedné technické vlastnosti kurzového závěsu, která se projevuje tím, že dvě měny, každá samostatně oscilující vůči společné kotevní měně v pásmu s rozpětím $\pm x\%$, mohou dosahovat vzájemných výkyvů v přibližné výši až 4násobku hodnoty x. Jmenovitě brettonwoodská pásma $\pm 1\%$ připouštěla, aby evropské měny vůči sobě měnily hodnotu až o 4%. Proto zúžením oscilací vůči dolarové paritě na $\pm 0,75\%$ bylo maximum vzájemných fluktuací kurzů evropských měn omezeno na 3%.*“.

Americký dolar tedy získal status oficiální rezervní měny, od které byly odvozovány měny ostatních zemí. V zájmu centrálních bank těchto států bylo vytvořit si dostatečné dolarové rezervy. Zvyšování těchto rezerv posilovalo atraktivitu příslušné měny a její postavení v poválečném světě [16].

Pro počátky měnové spolupráce v Evropě bylo důležité ještě jedno uskupení, a to Evropská platební unie (*European Payments Union – EPU*). Po válce byl jedinou volně směnitelnou měnou americký dolar. Evropské měny zůstávaly nesměnitelné a vzájemný obchod mezi těmito zeměmi byl regulován množstvím dvoustranných smluv, které měly zaručit udržitelnost platebních bilancí. Pro usnadnění obchodu mezi evropskými zeměmi, byla členy OEEC (Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci) založena právě EPU. Když se v roce 1958 obnovila směnitelnost členských měn EPU, jako důsledek přijetí Evropské měnové úmluvy, platební unie ztratila smysl a byla zrušena. Důležité je také říci, že Brettonwoodského systému a EPU se účastnili, mimo jiných, výše uvedení zakladatelé Evropských společenství [4].

3.2 MONETARISTÉ VERSUS EKONOMISTÉ

Pro zachycení dalšího vývoje měnové integrace je důležité objasnit dva rozdílné myšlenkové proudy, jež tento proces různým způsobem formovaly. Monetaristé, reprezentováni zejména Francií, ale také Itálií, Belgií, Lucemburskem a podporováni Komisí, usilovali o co nejrychlejší zavedení společné měny, která měla vést k co nejužšímu hospodářskému sblížení zúčastněných zemí. Byli zastánci rychlého zafixování kurzů, podporovali vliv nadnárodních měnových institucí. Naopak liberalizace kapitálových toků se měla uskutečnit až v konečné fázi, po úspěšném zavedení nového fixního systému. Tento přístup podporovaly zejména země, jež se potýkaly s kurzovou nestabilitou.

Naopak státy, jako Německo a Nizozemí, byly pro postupné zavádění měnové unie. Kdy nejdříve mělo dojít ke sblížení ekonomik jednotlivých zemí, a až poté k neodvolatelnému zafixování kurzů a centralizaci monetární politiky. Požadovaly také rychlé uvolňování restrikcí na pohyb kapitálu. Tento ekonomistický přístup byl podporován v zemích s vyšší makroekonomickou stabilitou, obávajících se inflačních tlaků, po sdílení společné měny se státy s nižší makroekonomickou disciplínou [4, 9, 11].

3.3 WERNERŮV PLÁN

Ekonomicky zdařilá 60. léta nastartovala směřování k užší měnové spolupráci a k vytvoření měnové unie. Hospodářský růst v tomto období udržoval trvale vysoká tempa růstu, nezaměstnanost byla minimální, inflace nepředstavovala vážnější problém, zahraniční obchod vzkvétal a životní úroveň rostla. Vytvořen byl systém společné zemědělské politiky (rok 1962), založený na garantovaných cenách agrárních produktů. Cílem tohoto systému bylo vtáhnout zemědělství do integračního procesu a dosáhnout toho, aby se v té době vlivný farmářský sektor nestal odpůrcem hospodářské integrace. Společenství mělo k dispozici mocné intervenční nástroje, které ovšem bylo nutné

aplikovat rovným způsobem. Jedním z nich byl režim jednotných intervenčních cen, kdy každá zemědělská komodita zapojená do tohoto režimu měla na území Společenství stanovenou stejnou cenu vyjádřenou v tzv. účetních jednotkách. Cena v těchto umělých jednotkách byla potom převáděna do národních měn pomocí tzv. zelených kurzů. Proč ceny nebyly převáděny na základě oficiálních kurzů národních měn, lze vysvětlit tak, že takový převod by vedl ke zvýhodňování jedné a znevýhodňování druhé země. Neboť intervenční ceny v zemích, jejichž měny devalvují, by okamžitě vzrostly, v důsledku toho by došlo ke zvyšování cen potravin, k povzbuzování farmářů k vyšší nadprodukci a k vyčleňování více prostředků na její výkup. Naopak ceny v zemích, jejichž měny revalvují, by klesaly, což by vedlo k všeobecné nespokojenosti zemědělců, kteří by za své produkty dostali méně. Na trzích Společenství by se tedy lépe prodávaly zemědělské komodity ze zemí s devalvující měnou, na úkor těch ze zemí s revalvující měnou. Zelené kurzy byly tedy stanoveny na úrovních, které obnoví před-devalvační, respektive před-revalvační velikost intervenčních cen v jednotkách národní měny. Vývozy agrárních produktů ze zemí zvýhodněných slabším kurzem budou znevýhodněny exportním clem, naopak ze zemí znevýhodněných silnějším kurzem budou zvýhodněny exportní subvencí. Tyto peněžní toky mezi státem a zemědělci byly nazývány peněžními vyrovnávacími platbami.

V červenci roku 1968 byla vytvořena celní unie, došlo tedy k ukončení prvního kroku v realizaci společného trhu. Spolu s výše uvedeným ustanovením Společné zemědělské politiky dosáhlo Společenství svých hlavních dvou cílů a mohlo obrátit své integrační úsilí také jiným směrem, a to směrem měnově-integračním. Již ve Smlouvě o Evropském hospodářském společenství (jedna z Římských smluv) je uvedeno: „*Každý členský stát bude pokládat svou politiku v oblasti měnových kurzů za otázku společného zájmu.*“ (Veber, 2009, s. 285). Na přelomu 60. a 70. let se měnová politika opravdu společným zájmem stala, zejména v důsledku počínající nestability mezinárodního měnového systému v druhé polovině 60. let a také z potřeby chránit evropské měny před výkyvy amerického dolaru. První plán, který nastínil téma užší měnové spolupráce, byl představen v roce 1962 tehdejším komisařem pro hospodářství a finanční otázky Robertem Marjolinem. Tzv. Marjolinův akční plán předpokládal vytvoření rezervního fondu, centrální banky a společné měny. Ovšem příliš úspěšný nebyl, jediným výsledkem bylo v roce 1964 vytvoření Výboru guvernérů centrálních

bank, který byl spolu s Výborem pro krátkodobou hospodářskou politiku, Výborem pro střednědobou hospodářskou politiku a Výborem pro rozpočtovou politiku, pověřen Radou, koordinací hospodářské politiky. Hlavní impulz k rozvoji měnové integrace vzešel ze zasedání Evropské rady v Haagu v prosinci roku 1969, jež vyjádřilo vůli vydat se touto cestou. Jedním z důvodů tohoto rozhodnutí, byla problémy způsobující autonomní hospodářská a měnová politika každého státu, která stála v cestě stále více se propojujícím trhům Společenství [4].

Zpracováním plánu, podle kterého se mělo Společenství řídit na cestě k měnové unii, byla pověřena skupina expertů vedená lucemburským předsedou vlády a ministrem financí Pierrem Wernerem. Wernerova zpráva byla zveřejněna v říjnu 1970 pod plným názvem Zpráva Radě a Komisi o etapové realizaci Hospodářské a měnové unie v zemích Společenství. S několika úpravami byla v březnu 1971 přijata Radou Ecofin a v říjnu 1972 ji na Pařížském summitu Evropské rady podpořilo všech šest zakládajících zemí Společenství, včetně zemí které se měly stát od 1. 1. 1973 jeho novými členy, tedy Velká Británie, Irsko a Dánsko. Wernerova zpráva byla jakýmsi kompromisem požadavků ekonomistů a monetaristů. Ekonomisté si prosadili desetileté přípravné období, které mělo být využito k prohlubování koordinace a konvergence. Podporovali také myšlenku rychlé liberalizace kapitálových toků. Pro monetaristy bylo přípravné období přípustné, jelikož byla známa jeho konečná délka. Důsledný postup k zpevnování kurzových režimů, který měl vyvrcholit odstraněním zbytkových fluktuací a trvalým zafixováním vzájemných kurzů členských měn, vzešel z iniciativy monetaristů. Tato idea plynulého přechodu od pevných kurzů k měnové unii se stala součástí i pozdějšího uvažování. Wernerova zpráva rozvrhla proces tvorby měnové spolupráce do tří stádií s konečným bodem v roce 1980, kdy měla být vytvořena plně funkční měnová unie. V té době již měla obíhat společná měna, řízená centrální bankou. Nositelem společné měny by buď byly národní měny propojené pevnými konverzními poměry, anebo by vznikla zcela nová jednotná měna pro všechny členy měnové unie. Tvůrci Wernerovi zprávy byla upřednostňována spíše druhá varianta s novou jednotnou měnou. Pochybnosti o potřebě dalekosáhlé centralizace rozpočtových a hospodářských politik, a o vytvoření společných měnových institucí, navrhované ve Wernerově zprávě, lze označit za jedny z mnoha příčin následného neúspěchu. Nakonec bylo schváleno vytvoření Evropského fondu pro měnovou spolupráci (*European Monetary Cooperation*

Fund – EMCF), který Wernerova zpráva považovala za předchůdce budoucího společného systému centrálních bank. Ovšem EMCF měl pouze omezenou pravomoc, vedle standardního obhospodařování úvěrových nástrojů měl pouze monitorovat kurzový systém Společenství a dbát na mnohostranný charakter prováděných intervencí [4].

Wernerova zpráva obsahovala také jeden dodatek tzv. zprávu Ansiauxova výboru, která se zabývala otázkou, jak lze snížit kurzové fluktuace mezi členskými měnami Společenství, s dodržением povolené kolísavosti vůči dolaru. Tento navrhovaný mechanismus byl později nazýván jako tzv. „had v tunelu“. V té době byla brettonwoodská pásma omezující kolísavost evropských měn vůči dolaru nastavena na hodnotu $\pm 0,75$ %. Maximální fluktuace vzájemných kurzů evropských měn byly omezeny na 3 %. Technika hada v tunelu rozeznávala dva typy fluktuačních pásem. „*První typ pásma s konstantní šířkou a s pevnými intervenčními body (později nazývaný tunelem) označoval standardní brettonwoodská pásma přípustných fluktuací vůči americkému dolaru. Vedle toho druhý typ pásma s konstantní šířkou, avšak s pohyblivými intervenčními body (později nazývaný hadem) označoval pásma vytyčená okolo centrálních parit vzájemných kurzů evropských měn.*“ (Dědek, 2008, s. 20). Dědek (2008, s. 20) dále popisuje tvorbu nového mechanismu: „*V duchu Ansiauxova dodatku přistoupili v dubnu 1971 guvernéri členských centrálních bank k plnění jednoho ze záměrů Wernerova plánu, který předjímal postupné omezování kolísavosti vzájemných kurzů členských měn. Přijata byla dohoda, která jednak potvrdila užší variantu tunelu $\pm 0,75$ % vyjednanou v EMA. A za druhé, rozpětí hada bylo stanoveno ve výši $\pm 0,6$ %. Maximální výkyv 3 % mezi kurzy členských měn, který by byl umožněn jejich volným pohybem v tunelu, se tak prostřednictvím dané šířky hada zúžil na 1,2 %.*“. Výši maximálních vychýlení lze objasnit podle výše uvedeného pravidla, a to sice, pokud dvě měny vázané na společnou kotevní měnu oscilují v pásmu s určitým rozpětím vůči této kotevní měně, potom tyto dvě měny mohou dosahovat vzájemných vychýlení až čtyřnásobku původního oscilačního pásma. Tedy v případě tunelu $0,75 * 4 = 3$. Ovšem had představoval pásmo, v kterém spolu oscilují pouze určité dvě měny, bez společné kotevní měny. Proto se u hada neprojevuje vlastnost „čtyřnásobku“, která je

typická pro kotevní závěs, a jeho výše maximálních fluktuací je pouze $2 * 0,6$, tedy 1,2 %.

3.4 PÁD BRETTONWOODSKÉHO SYSTÉMU

Konec bretttonwoodského systému se odehrál z několika příčin. Tou asi nejzákladnější bylo pozastavení směnitelnosti dolaru za zlato v srpnu 1971, jako důsledek nepolevujícího náporu na americké zlaté rezervy. Pozastavení směnitelnosti představovalo opatření, které mělo vyřešit trvalé potíže americké obchodní bilance. Rostoucí deficit obchodní bilance byl zejména způsoben přetrvávající vyšší mírou inflace na přelomu 60. a 70. let, jenž při fixním kurzu zhoršuje cenovou konkurenceschopnost vývozu. V prosinci 1971 došlo k uzavření tzv. Smithsoniánské (Washingtonské) dohody, podle které byl modifikován stávající bretttonwoodský systém. Dohodnuta byla devalvace dolaru o 7,9 %, tím došlo k zvýšení ceny zlata z 35 na 38 USD za trojskou unci. Povolena pásma pro fluktuace dolarových kurzů byla rozšířena z původních ± 1 % na nové $\pm 2,25$ %. Smithsoniánské ujednání ovšem nepřineslo očekávané zklidnění na devizových trzích. V březnu roku 1973 přešel dolar na volné plování, čímž byla definitivně ukončena éra bretttonwoodského systému pevných avšak přizpůsobitelných kurzů.

Smithsoniánské ujednání bylo ovšem v rozporu s Ansiauxovým dodatkem, na kterém se dohodly země Společenství, aby omezily kolísavost vzájemných kurzů. Smithsoniánská dohoda vlastně rozšířila původní rozpětí tunelu $\pm 0,75$ % o trojnásobek na $\pm 2,25$ %. V důsledku popsaného zvětšovacího efektu kurzového závěsu bylo nutné tolerovat výkyvy až do výše ± 9 %. Takto velké fluktuace však škodily vzájemnému obchodu. Nervozita finančních trhů, žádajících více rozvolněné kurzové režimy, nedovolovala čelit těmto velkým výkyvům ani prostřednictvím velmi úzkého pásma hada. Společenství na tuto situaci reagovalo uzavřením tzv. Basilejské dohody v dubnu 1972, která rozšířila oscilační pásmo hada na hodnotu $\pm 2,25$ %, tedy na stejnou hodnotu s jakou fungoval tunel. Tím byly povoleny maximální vzájemné změny v kurzech

členských měn do výše $\pm 4,5\%$. K Basilejské dohodě se připojily také státy, které se od 1. 1. 1973 staly členy Společenství - Velká Británie, Dánsko, Irsko (první rozšíření Společenství na 9 členů). Později se k dohodě přidalo Norsko. Důsledkem přechodu dolaru na volné plování bylo to, že tunel de facto zmizel a zůstal pouze had, který poté provozoval tzv. společné plování vůči dolaru – joint float. Toto uspořádání ovšem mnoho úspěšné nebylo. Na přelomu 60. a 70. let, kdy se projevovaly větší míry inflace, se ukázaly rozdílné přístupy jednotlivých zemí k prioritám hospodářských politik. Jednou z příčin tohoto inflačního období byla americká expanzivní politika, která prostřednictvím fixních kurzů vyvážela inflaci do celého světa. Členskými zemím Společenství tedy nezbyvalo než tuto větší míru inflace tolerovat nebo proti ní bojovat. Většina zemí volila první variantu. Výjimkou bylo Německo, které se rozhodlo s vyšší inflací bojovat. Velké rozdíly v mírách inflace u jednotlivých měn v důsledku znemožňovaly jakoukoli koordinaci kurzových politik. Pádívá inflace s mírou 20 % ovládala Velkou Británii a Itálii. Francie, Belgie a Dánsko se potýkali s inflací ve výši kolem 15 %, v Lucembursku a v Nizozemí se míra inflace ustálila na 10 %. Naopak Německo se svou protiinflační politikou vykazovalo na tu dobu velmi nízkou míru 5 %. V důsledku těchto vysokých hodnot, byly některé země uspořádání hada nuceny opustit [4]. Zněny ve složení členů a další okolnosti doprovázející vývoj tohoto kurzového aranžmá podle jsou zachyceny v Příloze č. 1.

3.5 EVROPSKÝ MĚNOVÝ SYSTÉM

3.5.1 Všechné snahy o revizi hada

70. léta znamenala pro měnovou integraci spíše krok zpátky. Již zmíněná vysoká míra inflace, postihující většinu ekonomik Společenství, stagnující hospodářský růst, to vše bylo charakteristické pro toto období. Evropská komise v tomto období pověřila skupinu expertů vedenou Robertem Marjolinem, aby zhodnotila současný stav Společenství, snažícího se dosáhnout měnové unie do roku 1980. Výsledky Marjolinovy zprávy byly pro Společenství více než nepříjemné. Ve zprávě stálo: „*Společenství nemá*

v roce 1975 (rok publikace zprávy) k EMU blíže než v roce 1969 (zasedání Evropské rady v Haagu). A pokud k nějakému pohybu došlo, tak jedině k pohybu vzad. Rozbita byla harmonizovaná oblast kurzové stability, hospodářské politiky nebyly nikdy tak disharmonické jako v současnosti.“ (Gros, Thygesen, 1998, s. 20). Myšlenka měnové unie objevující se v době „zlatého věku“ (60. léta), která smělým plánům přála, v 70. letech ustupovala do pozadí a její místo zaujímaly starosti jednotlivých zemí, jak ozdravit své vlastní ekonomiky. Pokud jde o kurzovou spolupráci, tak proti sobě stály země zapojené v režimu hada a země v kurzovém režimu volného plování – tzv. floateři. Pro obnovení jednoty požadovali „hadaři“ návrat „floaterů“ do kurzového režimu hada s tím, že budou respektovány stávající procedury. „Floateři“ poukazovali na vážné nedostatky tohoto kurzového uspořádání a svůj návrat podmiňovali jeho zevrubnou revizí. Z toho důvodu začaly být předkládány různé návrhy na zlepšení, které jsou zmíněny v následujících odstavcích.

Jean-Pierre Fourcade, francouzský ministr financí, byl první, který předložil v roce 1974 návrh na zlepšení Radě Ecofin. Tento materiál vyjadřoval stanovisko Francie, jakým směrem by se reforma měla ubírat. Francii nejvíce vadil intervenční mechanismus hada, který podle ní za zdánlivou symetrií intervenčních povinností schovává spíše asymetrii mezi jednotlivými členy. Více o této asymetrii např. Dědek (2008, s. 47-48). Fourcade navrhoval zavedení tzv. evropské účetní jednotky (*European Unit of Account – EUA*), jež měla být v centru intervenčního mechanismu. EUA představovala umělou košovou jednotku, která byla sestavena ze specifického množství všech členských měn Společenství. Je-li EUA takto sestavena, vyjadřuje vlastně průměrnou kurzovou hladinu těchto měn. Díky této průměrné hladině je možné zjistit divergentní měny, tedy ty měny, jejichž kurzy se nejvíce vzdalují od této „střední hodnoty“. Ke korekcím hospodářských politik, které by měly zastavit kurzovou divergenci, byly poté nuceny země, jak s depreciační kurzovou odchylkou, tak i ty s apreciační kurzovou odchylkou. Jelikož francouzský návrh představoval celkové přestavení hada, narazil na velký odpor stoupců stávajícího intervenčního mechanismu.

Dalším, kdo představil inovační návrh, byl holandský ministr financí Wim Duisenberg, v červenci 1976. Stěžejní částí Duisenbergova plánu bylo vytvoření tzv. cílových zón. Cílová zóna se opticky neodlišuje od fluktuačního pásma. Její odlišnost

spočívá v tom, že pokud se kurz pohybuje na okraji této zóny, není měnová autorita povinna ihned provádět kurzové intervence na zhodnocení nebo znehodnocení kurzu, jako u pásma fluktuálního. Pokud kurz vybočí z tohoto cílového pásma, mělo by to být bráno jako pomocný ukazatel pro zahájení diskuze o vhodné korekci hospodářské politiky. Duisenbergův plán tedy navrhoval zaměnit povinnost intervenovat za povinnost divergenci nezhoršovat a iniciovat společná jednání o možném postupu ke zlepšení. Důležitým rozdílem mezi fluktuálním pásmem a cílovou zónou jsou také měnové kurzy, s kterými pracují. Zatímco fluktuální pásmo pracuje s kurzy nominálními, cílová zóna s kurzy efektivními. Ovšem stejně jako plán Fourcadeův, tak i plán Duisenbergův, byl asi po rok trvající diskusi zamítnut.

Další neúspěšná iniciativa vzešla od Evropské komise. V té době byl jejím předsedou Roy Jenkins, zvolený v lednu 1977. Návrh byl založen na principu paralelismu, tedy, že měnová unie by měla být budována současně jak po linii hospodářských politik, tak i po linii měnových politik. Zdůrazňována byla také možnost dosažení vyšší ekonomické výkonnosti, pokud jednotlivé státy budou ochotny svěřit část svých kompetencí do rukou společných evropských institucí. „Jenkinsova iniciativa“ usilovala o rozšíření rozpočtu Společenství a jeho kompetencí [4].

3.5.2 Tvorba Evropského měnového systému

I když skoro celá 70. léta měnové integraci nepřála, potom jejich konec byl pro měnovou integraci jako stvořený. „*Když v prezidentských volbách v USA roku 1977 vyhrál Jimmy Carter, bylo jasné, že americká vláda bude pokračovat ve své expanzivní politice, která způsobovala oslabení dolaru.*“ (Gros, Thygesen, 1998, s. 35-37). Na oslabování zareagovali aktéři finančních trhů, kteří tuto nedůvěryhodnou měnu opouštěli a přesouvali se k měnám bezpečnějším, tedy většinou k německé marce. Německá marka pod tímto tlakem začala ihned razantně posilovat. Proto německá vláda projevovala větší zájem o těsnější spolupráci s ostatními členy Společenství, aby rozprostřela apreciační tlaky mezi více hráčů. Důležité byly také parlamentní volby ve Francii roku 1978, po kterých se Francie více orientovala na makroekonomickou stabilitu, což se samozřejmě líbilo Německu. Projekt EMS vzešel ze společné iniciativy

francouzského prezidenta Valéryho Giscarda d'Estaing a německého kancléře Helmuta Schmidta. První představení projektu se odehrálo na zasedání Evropské rady v Kodani v dubnu 1978, propracovanější a ucelenější návrh byl prezentován na zasedání Evropské rady v Brémách v červenci 1978, s cílem obnovit funkčnost živořícího kurzového uspořádání hada. V prosinci 1978 byla na zasedání Evropské rady v Bruselu odsouhlasena konečná podoba EMS, který začal vyvíjet svou činnost od března 1979. Základajícími členy EMS byli všechny země tehdejšího Společenství kromě Velké Británie; tedy Německo, Francie, Itálie, Lucembursko, Nizozemsko, Belgie, Dánsko, Irsko [4].

3.5.3 Evropská účetní jednotka

Evropská účetní jednotka (*European Unit of Account - EUA*) byla poprvé zavedena pro účetní záznamy finančních toků Evropského rozvojového fondu v dubnu 1975. Od tohoto roku EUA používala také Evropská investiční banka. O rok později, tedy v roce 1976, ji převzalo do svých knih Evropské sdružení uhlí a oceli a od roku 1978 se stala účetním médiem v oblasti společného rozpočtu a celní agendy. Evropská účetní jednotka byla zkonstruována jako koš, složený z členských měn Společenství. V prosinci 1978 došlo k přejmenování Evropské účetní jednotky na Evropskou měnovou jednotku (*ECU – European Currency Unit*), která později nahradila také evropskou měnovou účetní jednotku (*EMUA – European Monetary Unit of Account*), jenž používal Evropský fond pro měnovou spolupráci [4].

3.5.4 Evropská měnová jednotka

Jelikož ECU vycházela z EUA, byla stejně jako EUA zkonstruována na bázi koše členských měn Společenství. Velikost vah jednotlivých měn v koši byla odvozena z ekonomické síly země, přičemž čím větší ekonomickou sílu země měla, tím více byla v koši zastoupena. Jako ukazatelé ekonomické síly byly vybrány: podíl HDP země na HDP Společenství, podíl země na vnitřním obchodu Společenství a podíl země na finančních zdrojích EMS. Z těchto tří zjištěných údajů byl poté vypočítán jednoduchý

průměr, který reprezentoval celkovou ekonomickou sílu daného státu. Složení koše bylo obměňováno pravidelně každých pět let. Váhové poměry jednotlivých národních měn k ECU v době jejího vzniku jsou uvedeny v Příloze č. 2. Výjimkou bylo, pokud některá měna indikovala změnu svého váhového zastoupení v koši o více než 25 %, v tomto případě bylo možné složení změnit na požádání. ECU, vedle své původní funkce peněžního měřítka, fungovala jako rezervní měna, sloužící k vypořádání pohledávek a závazků vzniklých z intervenční aktivity členských centrálních bank dle pravidel EMS. Dále sloužila jako nástroj pro prezentaci centrálních parit národních měn účastnících se v mechanismu měnových kurzů a jako konstrukční prvek indikátorů divergence [4]. ECU mohlo být používáno pouze centrálními bankami zemí Společenství. Z toho vyplývá, že z používání byly vyloučeny ostatní centrálními banky mimo Společenství a soukromé subjekty. Vše výše uvedené se týkalo tzv. oficiálního ECU používaného v rámci EMS. Vedle tohoto oficiálního, existovalo ještě ECU privátní, používané pro bankovní operace a zelené ECU, určené pro zemědělské platby [9].

3.5.5 Mechanismus měnových kurzů

Mechanismus měnových kurzů (*Exchange Rate Mechanism – ERM*) byl nejdůležitější součástí evropského měnového systému, ovšem členství v něm nebylo pro členy EMS povinné. Byl založen na principu tzv. paritní mřížky, s kterou už operoval systém hada a na tzv. indikátorech divergence. ERM byl jakýmsi kompromisem mezi požadavky Francie a Německa. Francie chtěla stanovit měnová pásma vazbou k ECU, tento nápad se objevil již ve Fourcadeově zprávě, naopak Německo požadovalo definovat měnová pásma bilaterálně [1]. Lacina a kol. (2007, s. 203) vysvětluje fungování ERM: „*Měny zúčastněných zemí byly pevně svázány ve dvojicích (tzv. směnné kurzy) a tvořily paritní mřížku, v níž se mohly pohybovat ve fluktuálním rozpětí $\pm 2,25$ % od centrální parity, kurzu ECU*“. Fluktuální rozpětí $\pm 2,25$ % bylo převzato z hada. Pro vstup zemí stojících mimo hada byla dojednána dočasná výjimka používání širšího fluktuálního pásma ± 6 %. Tuto výjimku postupem času využila Itálie, Španělsko, Velká Británie a Portugalsko. Pokud některý směnný kurz překročil stanovenou hranici, obě centrální banky reprezentující příslušné dvě měny směnného

kurzu musely zahájit intervence a kurz opět stabilizovat. Ovšem povinnost intervenovat u ERM nastávala ještě před prolomením povolené hranice (flukтуаčního pásma), a to v době kdy se kurz dostal alespoň do 75 % pásma od centrální parity z jedné nebo z druhé strany – jednalo se o tzv. limit divergence. Tato hodnota zaručovala svým včasným varováním dostatek času pro nápravná opatření, ale zároveň byla stanovena tak, aby běžné kurzové oscilace neustále nezpochybňovaly aktuálně nastavené parity [4]. Dobrovolné, preventivní intervence mohli centrální banky provádět až na základě schválené Basilejsko-nyborgské úmluvy z 12. září 1987. Preventivní intervence byly zásahy uvnitř flukтуаčního pásma, označované také jako intramarginální intervence [9].

Jelikož centrální banky zapojené v EMS musely provádět neomezené intervence na okrajích pásma, existovaly v rámci pravidel vzájemné pomoci v EMS úvěrové instrumenty, tzv. úvěrové facility, spravované Evropským fondem pro měnovou spolupráci (EMCF). Úvěrová facilitita představovala dohodu, kterou uzavřela centrální banka s jinou centrální bankou o zapůjčení intervenční měny. Tyto instrumenty byly zejména hojně využívány bankami, které bránily kurz své měny na dolní straně flukтуаčního pásma, jelikož musely čerpat ze svých devizových rezerv, které byly ovšem omezeny vlastněným fyzickým množstvím. Proto bez možnosti půjčky by tyto banky leckdy nebyly schopny požadovaně intervenovat. Jejich důležitost, také umocňovalo pravidlo EMS, které zakazovalo držet centrální bance bez souhlasu partnerské centrální banky měnu jiného člena nad rámec běžných provozních potřeb. Používány byly facility tzv. ultrakrátkého financování (*Very Short-Term Financing – VSFT*), které představovali nejčastěji užívaný typ, facility krátkodobé peněžní výpomoci (*Short-Term Monetary Support – STMS*) a střednědobé finanční pomoci (*Medium Term Financial Assistance – MFTA*) [4]. Přehled všech používaných úvěrových instrumentů, včetně dalších parametrů viz Příloha č. 3.

3.5.6 Vývojové etapy Evropského měnového systému

Vývoj Evropského měnového systému lze rozčlenit do několika etap. *Dědek* (2008) rozděluje období působení EMS (1979 – 1998), do čtyř fází: období regulovaných parit, období kvazi-měnové unie, období krize (turbulentní období) a

období příprav na společnou měnu. První období regulovaných parit lze charakterizovat návratem k filozofii pevných, avšak přizpůsobitelných kurzů. Tedy spíše k obnovení tohoto kurzového systému, který byl v této době reprezentován neúspěšným hadem. Období regulovaných parit představuje ve vývoji EMS časový úsek od března 1979 do ledna 1987. Z počátku tohoto období (do března 1983) docházelo k častému upravování měnových kurzů, centrální parity byly přestaveny celkem sedmkrát. Od března 1983 do ledna 1987 byly parity upraveny pouze čtyřikrát, s tím, že i rozsah těchto úprav byl menší.

Obdobím tzv. kvazi-měnové unie je nazýván časový úsek od ledna 1987 do srpna 1992. Po tuto dobu skoro šesti let, nedošlo ani k jedinému přestavení centrálních parit. Proto se EMS v tomto období nacházel ve stádiu jakési měnové unie (odtud kvazi-měnová unie), která kurzového mechanismu úpravy parit také nepoužívá. Tato stabilní fáze EMS byla z větší části důsledkem procesu sblížení inflací, ke kterému docházelo v tomto období. *„Neboť jedině při srovnatelném inflačním rytmu nedochází k relativním ztrátám vnější cenové konkurenceschopnosti, a tím ani nevystává potřeba diferencovaný vývoj inflací pomocí kurzových změn kompenzovat.“* (Dědek, 2008, s. 102).

Po tomto vydařeném období, měly Společenství a zejména EMS nastat těžké časy. Dánské odmítavé referendum o Smlouvě o EU, problémy s ratifikací této smlouvy ve Francii a Velké Británii, sjednocování Německa, to vše lze považovat za spouštěče krize, která zachvátila Společenství mezi roky 1992 a 1993. K tomu se ještě začaly prohlubovat rozdíly v úrokových sazbách mezi zeměmi Společenství, USA a Japonskem (rok 1991 + první polovina roku 1992). Americká ekonomika se ocitla v recesi, čímž docházelo k postupnému snižování úrokových sazeb. Naopak v znovusjednoceném Německu docházelo k růstu úrokových sazeb. Příčinu růstu lze nalézt ve zvýšení poptávky po německé produkci, která vedla k inflačním tlakům a v prohlubujícím se rozpočtovém deficitu. Rozdíl mezi stále oslabujícím dolarem a německou markou byl nakonec tak velký, že investoři začali přesouvat svoje aktiva z dolarových do markových rezerv. Výsledkem bylo nejen výrazné posílení marky vůči dolaru, ale také vůči ostatním měnám v rámci ERM. Následné tlaky na devizových trzích byly tak silné, že nebylo možné udržet kurzy ani za cenu rozsáhlých intervencí [5, 7]. Nakonec z důvodu vůbec udržet ERM došlo k rozšíření fluktuativního pásma z

$\pm 2,25$ % na ± 15 % (2. srpen 1993). Výjimku tvořili německá marka a nizozemský gulden, jejichž centrální banky se dohodly na vzájemném dodržování původní úrovně 2,25 %. Tento zásah de facto znamenal přechod na volné plování a význam ERM tím začal pomalu upadat. Krize nejvíce zasáhla italskou liru a britskou libru, které dokonce z ERM vystoupily. Velká Británie se do systému směnných kurzů již nevrátila. Začátkem roku 1994 začala krize pomalu utíchat. Vstup rakouského šilinku do ERM v lednu 1995, pomohl obnovit důvěru v tento mechanismus. V březnu 1995 došlo sice ještě v důsledku kurzové spekulace k devalvaci španělské pesety a portugalského escuda, nicméně poté nastalo již opravdové zklidnění [4]. Podrobný přehled všech prováděných úprav centrálních parit v rámci ERM v časové posloupnosti lze nalézt v Příloze č. 4.

3.6 NOVÉ ČLENSKÉ STÁTY SPOLEČENSTVÍ

Tato kapitola je věnována procesu rozšiřování Společenství, v pořadí prvnímu až třetímu, čtvrté rozšíření bude detailněji probráno v druhé části práce (kapitola 4.3). Proces rozšiřování je uveden zejména proto, že pro pochopení vývoje hospodářské, ale i měnové integrace, je velmi důležité znát členskou strukturu Společenství a její dynamický rozvoj. Postoje evropských zemí k společné integraci mnohdy osvětlí důvody, proč někteří stojí stranou a jiní ochotně spolupracují.

Ovšem než lze přejít k samotnému rozšiřování Společenství, je ještě nutné se krátce zmínit o jiné evropské spolupráci, a to o Evropském sdružení volného obchodu (*European Free Trade Association – EFTA*). EFTA vznikla z popudu Velké Británie jako konkurenční projekt k Evropskému hospodářskému společenství. S Británií se vždy počítalo při jednání o integraci kontinentální Evropy, ona ovšem vždy účast z různých důvodů odmítala. Ať už to byl nadstandardní vztah se Spojenými státy, který chtěla Británie zachovat, ale také vztah s Britským společenstvím národů, tzv. Commonwealthem, v kterém byla vůdčí zemí a v jehož rámci probíhala významná ekonomická spolupráce. Co však Velké Británii nejvíce vadilo, bylo postupné zavádění

nadnárodních institucí v rámci Společenství, podpořené ještě všeobecnou nedůvěrou britského obyvatelstva a politických kruhů v úspěch evropské integrace, tehdy ještě tedy spíše té západoevropské. Nicméně jakýsi euroskeptický zárodek politického myšlení, který později, jak je vidno, z následujících kapitol druhé části, ovlivňoval Britský postoj k měnové integraci, lze vysledovat již zde, dávno před ustanovením měnové unie. Velká Británie vždy spíše stála o určitou obchodní spolupráci, v níž by byla zachována autonomie jednotlivých států v rozhodování o ekonomických a politických otázkách. 3. května 1960 tedy vstoupila v platnost Stockholmská smlouva, zakládající Evropské sdružení volného obchodu, kterou podepsaly a jejími členy se tak staly Dánsko, Norsko, Portugalsko, Rakousko, Švédsko, Švýcarsko a samozřejmě Velká Británie. Později se k spolupráci přidalo Finsko, Island a Lichtenštejnsko. Jak uvádí Veber (2009), týdeník *The Economist* v té době ironicky psal o „*společnosti jednoho obra a šesti trpaslíků*“. Lze konstatovat, že vytvoření EFTA nebyl nijak zvlášť promyšlený plán, zejména pokud jde o strukturu členů. Sdružení zakládaly země se značně rozdílnou ekonomickou úrovní, mezi kterými probíhala jen velmi malá obchodní spolupráce, zaviněná mnohdy velkou geografickou vzdáleností. Cílem Sdružení bylo dosahovat dlouhodobě hospodářského růstu při plné zaměstnanosti, zvyšovat produktivitu práce, zajistit finanční stabilitu a růst životní úrovně. Prostředkem zajišťující vše zmíněné, mělo být odstranění obchodních překážek, zejména cel, v obchodu mezi jednotlivými členy, se zachováním jejich volnosti v rozhodování o své obchodní politice. V praxi Sdružení neprovádělo společnou zahraniční politiku, neaplikovalo jednotné vnější clo, dokonce odstranění vnitřních cel se týkalo pouze některého druhu zboží. Na začátku 60. let se Velká Británie rozhodla vstoupit do EHS a spolu s ní několik dalších členů, ale o tom více již následující odstavce. Projekt EFTA lze tedy označit za jakýsi neúspěšný Britský projekt vzdoru, který nakonec s upadající rolí Velké Británie ve světě, skončil vstupem do EHS. EFTA nicméně funguje dodnes, jako alternativa zemím, které o členství v Evropské unii nestojí. Jejími členy jsou dnes (rok 2010) pouze Island, Lichtenštejnsko, Norsko a Švýcarsko [11].

První rozšíření Společenství se týkalo právě zemí EFTA, přihlášku o členství podalo v pořadí Irsko, Velká Británie, Dánsko a Norsko. Pokud navážu na předchozí řádky o Velké Británii, tak najednou došlo k tomu, že změnila svůj postoj k evropské integraci. EHS začalo nabývat ekonomické síly, upevnil se jeho institucionální základ a

díky tomu také posílil zájem některých států o účast. Za Velkou Británií vyjednávala vládnoucí konzervativní strana v čele s premiérem Edwardem Heathem. Většina konzervativců byla přesvědčena, že Británii ani nic jiného nezbývá, vzhledem k její ekonomické situaci. Zájem integrovat se do EHS se postupně šířil napříč britským politickým spektrem. Pouze špička opoziční labouristické strany se snažila přístupová jednání překazit, i když většinou šlo spíše o soupeřivost s vládnoucími konzervativci, než o podložené námitky. Pokud porovnáme tuto dobou situaci s tou dnešní, tak se názory na evropskou integraci spíše otočily. Dnešní Konzervativní strana a její vůdce David Cameron, zastupují většinou proti-evropský tábor britské politické společnosti, který ostře vystupuje proti přijetí eura, jako jediného zákonného platidla, ve Velké Británii. V nedávné době aktivně bojovala proti přijetí Lisabonské smlouvy, která podle jejich názoru, převádí příliš mnoho suverenity na evropské instituce. Uvnitř Konzervativní strany je silné euroskeptické jádro. O kterém je možné se domnívat, že se mohlo utvářet již za vlády premiérky Margaret Theatcherové, jenž prosazovala ostře vyhraněnou konzervativní politiku, o které nicméně, ve vztahu k měnové integraci, pojednávají ještě další kapitoly. Naopak dnešní labouristická strana v čele se současným premiérem Gordonem Brownem, se jeví spíše jako pro-evropská. Když se vrátíme zpátky k přístupovým jednáním Velké Británie, je důležité uvést, že navzdory rozšiřující se shodě mezi politiky, se její vláda obávala rozhodnutí britské veřejnosti, proto rozhodla, že o vstupu se nebude rozhodovat v referendu (jako jediná ze zemí, jež požádaly o připojení), nýbrž rozhodnou zastupitelské sbory, které tak učinily a s přistoupením Británie k EHS vyjádřily souhlas. Většina iniciátorů tohoto rozhodnutí za něj zaplatila svým postem, premiér Heath odstoupil ze své funkce a konzervativci prohráli v předčasných volbách. Nový labouristický premiér Harold Wilson dokonce v roce 1975 vyhlásil referendum v otázce pokračování britského členství v Evropských společenstvích, které překvapivě skončilo jednoznačným výsledkem. Britská veřejnost, s 67,2 % odevzdanými hlasy, se vyjádřila pro setrvání.

Co se týče Irska, jeho přistoupení nebylo nijak složité. Irsko do EHS chtělo, s vidinou zlepšení ekonomického a politického postavení, v obou těchto směrech se cítilo být znevýhodňováno Velkou Británií, bez které ovšem samostatně vést jednání nechtělo. Jak víme, Británie o členství požádala, Irsku tedy již nestálo nic v cestě,

parlament Smlouvu o přistoupení schválil a referendum, konané 10. května 1972, toto rozhodnutí jednoznačně potvrdilo (83,1 % zúčastněných voličů hlasovalo pro).

Dánové, stejně jako ostatní severské státy, vždy upřednostňovali spíše spolupráci mezi sebou navzájem (tzv. severskou spolupráci) a evropskému sjednocovacímu procesu od začátku moc nedůvěřovali. Vždy jim šlo o zachování dobrých vztahů s Velkou Británií a po válce také s Německem, jelikož tyto dva státy byly jejími klíčovými obchodními partnery. Proto Dánsko také usilovalo o spolupráci mezi nimi navzájem. Když se ovšem každý z nich stal členem jiného evropského uskupení, Dánsko se přiklonilo k Velké Británii a spolu s ní vstoupilo do sdružení EFTA. Krátce po přistoupení ovšem poznalo, že se nerozhodlo správně, Sdružení nefungovalo efektivně a po hospodářské stránce na rozdíl od EHS žádného úspěchu nedosahovalo. Proto Dánsko, jako první začalo Británii „přemlouvat“ k přechodu do EHS a když tak učinila, jako první člen EFTA ji s radostí následoval. Dánsko žádné problémy se začlením se do EHS nedělalo, bez problému přijalo všechny podmínky. A tak 2. října 1972, 63 % zúčastněných voličů vyslovilo souhlas se vstupem Dánska do Evropských společenství. Za porovnání možná stojí úloha Dánska a jejího zamítavého referenda v procesu ratifikace Maastrichské smlouvy (kapitola 4.3). Pro zajímavost Grónsko, největší ostrov na zemi byl od roku 1814 součástí Dánského státu, a to až do roku 1953, kdy získalo autonomii. V roce 1979, ji dánský parlament ještě rozšířil a na tomto základě o tři roky později Grónsko vyhlásilo referendum o setrvání v Evropských společenstvích, v kterém těsnou většinou vyhráli jeho odpůrci. Tudíž Grónsko přestalo být členem k 1. únoru 1985. Jelikož Dánsko se stalo oficiálně členem EHS od 1. 1. 1973, tento „ledový“ ostrov byl členem celých 12 let.

Přihlášku do Evropských společenství podalo ještě Norsko, ovšem v referendu s 53,5 % hlasy zvítězili těsně odpůrci evropské integrace, argumentující politickými i ekonomickými výhodami. Jednou z překážek, jak už to u severských států bývá, byla také hrozící regulace rybolovu a zemědělství.

V důsledku nových přistupujících členů, považoval francouzský prezident Georges Pompidou za nutné uspořádat rovněž lidové hlasování o setrvání Francie v Evropských společenstvích a o souhlasu Francie s rozšířením o nové země. Referendum se konalo 23. dubna 1972 a hlasovalo v něm pouze 61% (v té době

považováno za velmi nízkou účast) oprávněných voličů, 68 % z nich bylo pro setrvání Francie v Evropských společenstvích i pro rozšíření [11].

Jižní rozšíření Společenství, nebo také druhé a třetí, se týkalo nejprve Řecka, poté Španělska a Portugalska. Svým charakterem se od toho prvního lišilo zejména v ekonomické vyspělosti kandidátských zemí. Především Řecká a Španělská ekonomika byla velmi slabá a problémy se objevily také ve vztahu k zemědělství (v Řeckém zemědělství bylo zaměstnáno 36 % populace, ovšem jeho produktivita dosahovala pouze 40% průměru Společenství, španělské zemědělství zaostávalo svým rozsahem i nedostatečností). Všechny tři státy zužovaly politické problémy, zejména nedemokratické formy vlády (komunistická diktatura v Řecku, diktátorský režim Francisca Franca ve Španělsku, autoritativní režim v Portugalsku). Společenství do svých řad přijímalo pouze demokratické státy (podle Genscherovi tzv. „deklarace demokracie“). Nicméně demokracie v těchto státech zvítězila a přístupové pohovory mohly začít. Ve Španělsku nastaly ještě komplikace s tím, že se neúčastnilo výraznější způsobem evropské spolupráce, mělo sepsáno pouze dohodu o volném obchodu se sdružením EFTA, jeho členem však nebylo. Portugalsko na tom bylo v tomto ohledu o poznání lépe, patřilo k zakládajícím členům NATO, bylo členem Organizace evropské hospodářské pomoci a Evropského sdružení volného obchodu, které se Společenstvím přece jenom určité vazby mělo. Řecko již dříve uzavřelo asociační dohodu se Společenstvím, která byla ovšem zmražena při nástupu již zmíněné komunistické nadvlády. Po řadě všech možných peripetií se nakonec Řecko stalo oficiálním členem Evropských společenství od 1. ledna 1981, Španělsko, společně s Portugalskem 1. ledna 1986. Řecko je dodnes největším příjemcem finančních prostředků z evropských fondů a zároveň třetím nejmenším přispěvatelem za Irskem a Lucemburskem [11].

Nově mělo tedy Společenství již dvanáct členů: Německo, Francie, Itálie, Nizozemsko, Belgie, Lucembursko (zakládající šestka), Velká Británie, Dánsko, Irsko (první rozšíření – 1973), Řecko (druhé rozšíření – 1981), Portugalsko a Španělsko (třetí rozšíření – 1986).

4. Od sjednocené Evropy k jednotné měně

4.1 ZNOVUOBNOVENÍ MYŠLENKY O MĚNOVÉ UNII

V období druhé poloviny 80. let, kdy se EMS jevil jako relativně stabilní, začala Komise znovu uvažovat o vytvoření úplné měnové unie. Impulz vzešel zejména od nově zvolené Komise v čele s Jacquesem Delorse, jejímž primárním cílem bylo dokončení jednotného vnitřního trhu. Tento cíl byl později jednou z priorit Jednotného evropského aktu, jenž představoval první revizi primárního práva Společenství. Konec roku 1992 byl stanoven jako nejzazší termín pro vytvoření společného trhu. V právně nezávazné preambuli Jednotného evropského aktu byl zachycen úmysl vytvořit měnovou unii, ovšem okamžik od kdy by tato unie měla začít fungovat, nebyl blíže specifikován. Spolupráci v oblasti hospodářské a měnové politiky byl věnován článek 102a. Objevují se také otázky, zda společný trh vyžaduje vytvoření měnové unie. Největším odpůrcem byla Velká Británie v čele s Margaret Thatcherovou, která se silně bránila dalšímu přenášení pravomocí z národní úrovně na úroveň Společenství [9].

Obtížně strávená ztráta hodnoty francouzského franku vůči německé marce, jakož i hlubší německo-francouzská rozepře během jedenáctého přestavení parit přiměla v lednu 1988 francouzského ministra financí Eduarda Balladura k vypracování memoranda pro Radu Ecofin. Připomenuty byli tradiční výhrady Francie vůči EMS. Francii nejvíce vadila asymetrická povaha společného kurzového mechanismu. Podobné výtky se již objevily ve Fourcadeově zprávě, tehdy ovšem ještě vůči kurzovému mechanismu hada. Tato asymetrie z francouzského pohledu způsobuje rozdílnost nákladů, jež centrální banky vynakládají na obranu kurzových parit. Většinu těchto nákladů nese banka slabé měny, která vynakládá své devizové zásoby, byť faktickou příčinou kurzové slabosti může být nadměrná restrikce prováděná centrální bankou silné měny. Nepřiměřená monetární restrikce prý také byla příčinou apreciacie evropských měn vůči americkému dolaru. V závěru memoranda byla uvedena výzva k otevření diskuze o novém monetárním uspořádání Evropy, s možností vzniku měnové unie, v níž

by Francie měla větší vliv na monetární politiku Společenství, které v současnosti dominovalo Německo.

Asi o měsíc později se k Francii přidala také Itálie, když její ministr financí Giuliano Amato předal v pořadí druhé memorandum Radě Ecofin, v němž poukázal na negativně působící německé obchodní přebytky, které podle Amata odnímají růstový potenciál jiným národům, a německou marku označil za fundamentálně nadhodnocenou. Vzhledem k této situaci Itálie pohrozila, že bude požadovat výjimky z připravované směrnice k liberalizaci devizové regulace. Amatovo memorandum také zdůraznilo potřebu revize kurzového mechanismu, který by nově identifikoval divergentní měny bez ohledu na směr jejich divergence. Kritika opět směřovala k domněle nadměrné německé monetární restrikci.

Německo na kritické hodnocení své měnové politiky ze strany Francie a Itálie, reagovalo záhy prostřednictvím hned dvou memorand. Autorem jednoho z nich byl německý ministr zahraničí Hans-Dietrich Genscher, druhé memorandum sepsal tehdejší ministr financí Bernard Stoltenberg. Reakce Německa byla až překvapivě vstřícná. Německo bylo ochotno za určitých podmínek akceptovat rozsáhlou institucionální reformu, která měla být předpokladem k budování měnové unie. Evropská měnová unie byla označena za nutnou součást evropského vnitřního trhu, evropská centrální banka měla být iniciátorem evropské měnové politiky. Ohlasy na ECU, jako nadějného kandidáta na společnou měnu, byli ze strany Německa také poměrně vstřícné. Souhlasné stanovisko Německa s Francouzským a Italským návrhem bylo především nečekané z toho důvodu, že Německo vždy podmiňovalo vznik evropské měnové unie dovršením poměrně dlouhého konvergenčního procesu s časově zcela nepředvídatelným ukončením. Tento postoj byl důsledkem obav ze sdílení společné měny se zeměmi s nižší mírou cenové stability a ze spojení s labilními měnami, což by mohlo ohrozit silnou pozici německé marky jako světové měny. Nicméně Německo z podmínky určité cenové disciplíny neslevilo, ale uvědomovalo si propojenost své makroekonomické stability s makroekonomickou stabilitou ostatních členů Společenství. Německo také vidělo výhodu ve spojení proti americkému dolaru, které by umožňovalo rovnoměrněji rozkládat břemeno častých apreciačních tlaků na německou marku. Proto bylo tedy ochotno vzdát se vlastní měnové politiky a přistoupit na měnovou politiku společnou, ovšem pouze v případě, že bude tato politika respektovat německé hodnoty

vymezené memorandy (princip cenové stability, nezávislé postavení centrální banky, plná liberalizace kapitálových toků) [4].

4.2 DELORSOVA ZPRÁVA

Kompromisní shoda jednotlivých členů Společenství o vytvoření měnové unie byla východiskem pro zasedání Evropské rady v Hannoveru v červnu 1988, na které byla ustanovena pracovní skupina s oficiálním názvem Výbor pro studium hospodářské a měnové unie v Evropském společenství. Tato skupina v čele s tehdejším prezidentem Evropské komise Jacquesem Delorsem měla vypracovat určitý plán, podle kterého by Společenství mohlo postupovat na cestě k měnové unii. V dubnu 1989 již výbor seznamoval s výsledky Radu Ecofin. Zpráva o hospodářské a měnové unii v Evropském společenství (*Report on Economic and Monetary Union in the European Community*), nebo též „Delorsova zpráva“, prosazovala tzv. princip paralelismu, který se nicméně objevil již ve zprávě Wernerově, spočívající v souběžném budování jak měnové unie, tak i unie hospodářské. Položila důraz na implementaci opatření sledujících vyšší efektivnost a konkurenceschopnost vnitřního trhu Společenství, mezi nimi i odstranění zbývajících bariér finanční integrace. To vše kvůli tomu, aby samotné trhy mohly v daleko větší míře nést tíhu přizpůsobovacích procesů. Delorsův výbor se na rozdíl od toho Wernerova, nesnažil centralizovat fiskální politiku. Pro Wernerovu zprávu se nesouhlas členů Společenství právě v této oblasti stal osudnou. Wernerova zpráva požadovala zvětšení společného rozpočtu a také zvýšenou kontrolu nad národními rozpočtovými výdaji i daňovými příjmy, aby v analogii s národními ekonomikami mohla být též z úrovně Společenství prováděna účinná stabilizační politika. Součástí plánu centralizace fiskální politiky bylo také ustavení centra pro hospodářskou politiku, jež mělo formulovat jednotnou hospodářskou strategii Společenství. Součástí Delorsovi zprávy byly nadnárodní programy regionální a strukturální pomoci, které měly řešit diferencované dopady na rozdílně ekonomicky rozvinuté členské země, což je riziko které sebou nese liberalizace trhů. Od národních rozpočtů se naopak očekávala určitá míra ukázněnosti, stanoveny měly být stropy rozpočtových deficitů [4].

Delorsova zpráva rozdělila proces přechodu do fáze měnové unie na tři stádia, bez bližšího časového určení. Zahájení první fáze spojené s přípravami bylo doporučeno provést do července roku 1990. V této fázi by fungoval stávající EMS s určitým posílením koordinace měnových politik. Možnost přestavování parit by zůstala zachována, přednost by však postupně dostávaly alternativní mechanismy obnovování rovnováh. Do konce roku 1992 měl být dobudován vnitřní trh. Pro přechod do druhého stádia bylo nutné přijmout určitý legislativní rámec, přičemž prioritním úkolem druhé fáze bylo vytvoření Evropského systému centrálních bank (*European System of Central Banks – ESCB*). Tento systém měl být tvořen centrálními bankami jednotlivých zemí Společenství, s jednou zastřešující Evropskou centrální bankou (*European Central Bank – ECB*). Úkolem ESCB měla být koordinace národních měnových politik, i když měnové politiky na národní úrovni měly být během druhého stádia pořád v konečném rozhodnutí v kompetenci jednotlivých států. Na ESCB měly postupně přejít všechny společné měnové aktivity. Spolupůsobení národních bank a jednotné evropské banky při přechodu monetárních kompetencí z národní úrovně na úroveň společnou během Stádia 2 naráželo na odpor německé Bundesbanky, která zastávala názor, že společné působení příliš komplikuje provádění národní měnové politiky. Dalším důvodem bylo nejednoznačné vymezení odpovědnosti za prováděnou monetární politiku při spolupůsobení národní a společné měnové autority, což by mohlo uvádět do nejistoty finanční trhy. Tento problém se Delorsově výboru nepodařilo zcela vyřešit, zůstal tudíž otevřeným tématem do dalších let. Parity ve druhém stádiu mohly být přestavovány pouze ve výjimečných situacích. Třetí stádium lze již označit za období měnové unie s neodvolatelným zafixováním kurzů členských měn. V průběhu přechodu k třetí fázi mělo docházet k průběžnému zužování flukтуаčního pásma, s cílem jeho trvalého odstranění po dosažení stavu měnové unie. Po dosažení měnové unie měly také přejít veškeré monetární kompetence na ESCB. Delorsova zpráva připouštěla fungování měnové unie bez existence společné měny, ovšem zdaleka více se přikláněla k variantě s jednou společnou měnou. Za možného kandidáta na společnou měnu bylo označeno ECU [4].

Společenství vyjádřilo souhlas, a tím dalo najevo intenzivní zájem o prohlubování měnové integrace, s Delorsovou zprávou v červnu 1989 na zasedání Evropské rady v Madridu. Přijato bylo doporučení Delorsovi zprávy zahájit Stádium 1

k 1. červnu 1990 a také doporučení svolat mezivládní konferenci, která měla urovnat sporné otázky a připravit návrh nezbytných legislativních změn. V říjnu 1990, na zasedání Evropské rady v Římě, byl stanoven po dlouhé diskuzi rok 1994, jako rok přechodu do Stádia 2. Jen Velká Británie si nechala zaprotokolovat nesouhlasné stanovisko s tímto rozhodnutím. Mezivládní konference začala v prosinci 1990 a její činnost z velké míry ovlivňoval střet již zmíněných protichůdných postojů k měnové integraci, střet mezi ekonomisty a monetaristy. Ekonomisté (Německo, Nizozemsko) požadovali, aby členské země Společenství prokázaly určitý stupeň konvergence. Pro tento účel byla stanovena tzv. konvergenční kritéria, o kterých podrobněji pojednává jedna z dalších kapitol. Nesplněním těchto kritérií, by členská země nemohla vstoupit do třetí fáze. Tento návrh byl Mezivládní konferencí schválen, konvergenční kritéria byla rozčleněna do čtyř oblastí: člen Společenství musel prokázat vysoký stupeň cenové stability, demonstrovat udržitelnost vládní fiskální pozice, alespoň po dva roky udržovat kurz bez devalvace centrální parity v normálním flukтуаčním rozpětí EMS, doložit trvalost konvergence chováním dlouhodobých úrokových sazeb. Dodržování těchto kritérií bylo v průběhu druhého stádia dobrovolné, ovšem se začátkem Stádia 3 se stalo povinné a jejich nedodržování se trestalo sankcemi. Ekonomisté se bránili sebemenšímu upřesnění začátku třetí fáze. Podle jejich návrhu by o zahájení třetího stádia rozhodla Evropská rada. To naopak zcela odporovalo přesvědčení monetaristů (především Francie, Itálie), kteří byli přesvědčeni, že konvergenční proces bude probíhat rychleji, pokud bude usazen do určité časové osy s konečným okamžikem, který by odpovídal vytvoření EMU. Monetaristé také byli pro poměrně včasné zafixování měnových kurzů. Tento dlouholetý spor vyřešil až Maastrichtský summit. Dohodnuto bylo, že Evropská rada zváží v prosinci 1996, zda nastala vhodná doba pro zahájení Stádia 3. Pokud ano, stanoví datum jeho započetí, pokud ne, Stádium 3 bude zahájeno automaticky k 1. 1. 1999 se zeměmi, které splní předepsaná kritéria. Velká Británie požadovala, aby každá země byla vybavena vyvazovací doložkou, tzv. opt-outem, kterou by se daná země mohla vyvázat ze vstupu do měnové unie i po splnění konvergenčních kritérií. Tento postoj vycházel z tradičního britského euroskeptického pohledu, který odmítal vyšší míru centralizace monetární politiky, tvorbu nových společných institucí, a také vize jednotné měny nevyvolala v Británii velký ohlas. Na mezivládní konferenci Velká Británie vystoupila s obecnou verzí vyvazovací doložky, která měla umožnit všem

členskými zeměmi Společenství rozhodnout se, zda chtějí vstoupit do měnové unie i po splnění konvergenčních kritérií. Definitivní rozhodnutí o účasti v měnové unii podle prosazovaného ustanovení, mohly země učinit až v době, kdy Evropská rada dá souhlas k zahájení Stádia 3. Tento požadavek vycházel z povinnosti účastnit se Stádia 3 – vytvoření měnové unie, pokud země splňuje přístupová kritéria. S Britským návrhem ovšem většina států nesouhlasila, neboť by do poslední chvíle nebyl znám počet zemí vstupujících do měnové unie, i když plnění konvergenčních kritérií by dávalo jasné indicie. S jednoznačným řešením přišla až závěrečná konference v Maastrichtu, která rozhodla, že jednotlivé země Společenství nebudou mít právo neúčastnit se měnové unie a že specifické zájmy Velké Británie budou ošetřeny v samostatném protokolu. Mezivládní konference našla řešení institucionálního sporu mezi ekonomisty a monetaristy. Šlo především o okamžik vytvoření již výše zmíněného ESCB. Monetaristé usilovali o jeho ustanovení již ve druhé fázi, kdy by ESCB spolupracovalo s národními měnovými autoritami v oblasti monetární politiky. Na druhou stranu ekonomisté prosazovali vytvoření ESCB až těsně před zahájením Stádia 3 a odmítali jakékoli postupné přecházení monetárních kompetencí z úrovně národních států na úroveň společnou. Výsledný kompromis spočíval ve vytvoření dvou institucí, Evropského měnového institutu (*European Monetary Institute – EMI*) a známého ESCB. EMI vznikl na začátku druhého stádia a jeho úkolem byla koordinace národních měnových politik a zabýval se technickými záležitostmi přechodu do Stádia 3. ESCB v čele s ECB byl ustanoven až na začátku třetí fáze a po tomto okamžiku převzal kompletní odpovědnost za výkon monetární politiky [4].

4.3 MAASTRICHTSKÁ SMLOUVA

Jelikož je Maastrichtská smlouva pro Společenství klíčovým dokumentem, který zavedl řadu nových prvků, ale zejména zakotvil určitý postup při budování a následného fungování měnové unie, rozhodl jsem se jí věnovat, jako jediné ze smluv větší pozornost. Především tedy složitému procesu jejího vzniku a následné ratifikace, který v té době bezpochyby ovlivňoval finanční a devizové trhy, a mohl tudíž značnou měrou

příspěvek ke krizovým létům 1992-1993, jenž úzce souvisí s tématem práce. Obsah Maastrichtské smlouvy z hlediska politických a sociálních dopadů nebude blíže specifikovat, jelikož to neumožňuje rozsah práce a souvislost s tématem je spíše nepřímá. Stručně např. Veber (2009, s. 354-361).

Maastrichtská smlouva, nebo též oficiálně Smlouva o Evropské unii byla přijata na zasedání Evropské rady v nizozemském Maastrichtu ve dnech 9. – 10. prosince 1991, a tím byla současně ukončena Mezivládní konference. Smlouvu podepsalo všech dvanáct tehdejších členů Společenství (Německo, Francie, Itálie, Nizozemsko, Lucembursko, Belgie, Velká Británie, Irsko, Dánsko, Řecko, Španělsko, Portugalsko) 7. února 1992 a Evropský parlament ji schválil o dva měsíce později. Ovšem Smlouvu čekal ještě dosti složitý ratifikační proces. Původním záměrem bylo Smlouvu ratifikovat do konce roku 1992, tak aby mohla vstoupit v platnost 1. 1. 1993. Tohoto cíle se podařilo dosáhnout hned v osmi státech. S pořadím podle data ratifikace to bylo jako první Irsko, které jako jediné z těchto osmi zemí hlasovalo v referendu, s výsledkem 68,7 % pro přijetí Smlouvy v červnu 1992. Následovalo Lucembursko a Řecko v červenci téhož roku. V říjnu proběhla úspěšná ratifikace v Itálii, v listopadu byla Smlouva ratifikována v Belgii a Španělsku, které ještě stihlo provést revizi své ústavy. Portugalsko a Nizozemí ratifikovaly v prosinci. S největšími problémy se Smlouva potýkala v Dánsku, kde jak uvádí Veber (2009, s. 362), „převládala obava z byrokratizace správy a přílišné centralizace řízení“, šířená národními politiky, která zastínila argumenty proevropských politiků vyzdvihujících větší možnosti v čerpání dotací pro dánské zemědělství a ze strukturálních fondů. Dánsko bylo nakonec přinuceno podle ústavy vyhlásit referendum, neboť se dánské vládě nepodařilo získat potřebných pět šestin poslanců. Obyvatelé Dánska rozhodovali 2. června 1992 s hojnou účastí 83% a rozhodli s výsledkem: 49,3 % - pro, 50,7 % - proti. Odmítavé referendum Dánska samozřejmě okamžitě znejistilo ostatní státy, které ještě Smlouvu nepřijaly. Británie ratifikaci pozastavila, tím způsobem, že Smlouvu schválila pouze dolní komora, ta horní, Sněmovna lordů čekala, až dojde k vyřešení dánského problému, neboť k ratifikaci muselo dojít ve všech státech Společenství. Francie, i když podle ústavy nemusela, vyhlásila referendum. Nicméně Rada ministrů zahraničí tento problém řešila na mimořádném zasedání v Oslu, výsledkem bylo doporučení pro všechny členské státy pokračovat dále standardním způsobem s ratifikací a Dánsku bylo

doporučeno znovu zvážit své rozhodnutí. Dánsko se snažilo zprůchodnit přijetí Smlouvy vydáním tzv. bílé knihy, která byla odsouhlasena Evropskou radou. Bílá kniha představovala jakýsi dodatek k Maastrichtské smlouvě, který řešil specifické požadavky dánské veřejnosti, jako problematiku evropského občanství, také vyvázal Dánsko z povinnosti vstoupit do třetího stádia měnové unie a zajistil určité výjimky z obrané politiky Společenství. Po určitém vyhovění dánské veřejnosti, tedy Dánsko vyhlásilo druhé referendum, kterého se zúčastnilo 85,5 % oprávněných voličů a které tentokrát skončilo přijetím Smlouvy (56,7 % hlasů bylo pro). Ve francouzském referendu Smlouva prošla také velmi těsně, pro přijetí Smlouvy hlasovalo 51,04 % voličů, kteří přišli k volbám. Velká Británie, kde u premiérského postu vystřídal tradiční odpůrkyni evropské integrace Marii Thatcherovou, také člen konzervativní strany John Major, se rozhodla nepořádat referendum. I když konzervativci byli stále ještě poměrně nedůvěřiví vůči evropské, zejména měnové integraci, věděli, že stát mimo Společenství je pro jejich ekonomiku, která se v roce 1992 potýkala s nemalými problémy zejména v důsledku hospodářské recese, nepřipustné. Sněmovna lordů tedy po úspěšné ratifikaci v Dánsku smlouvu s prosazením menších výjimek také podpořila. Posledním kdo zbýval, bylo Německo. Spolkový sněm a Spolková rada Smlouvu schválili celkem bez problémů v prosinci 1992. Ovšem po schválení obě instituce žádaly vyjádření ústavního soudu o posouzení souladu s německou ústavou. Německý ústavní soud v říjnu 1993 rozhodl, že Maastrichtská smlouva v souladu je, a tím byla ratifikována posledním státem Společenství. Účinnosti Smlouva nabyla 1. listopadu 1993 a od tohoto data lze užívat názvu Evropská unie, který Maastrichtská smlouva také zakotvila ve svých člancích [11].

Současně s ratifikací Smlouvy probíhalo čtvrté kolo přístupových jednání o vstup do Společenství. Zájem o vstup projevilo Švédsko, Norsko, Finsko, Rakousko a Švýcarsko. Tyto státy ovšem již v nemalé míře se Společenstvím spolupracovaly, jako členi Evropského sdružení volného obchodu (EFTA) na vytvoření Evropského hospodářského prostoru (*European Economic Area – EEA*). Evropský hospodářský prostor začal fungovat od 1. 1. 1994 a představoval vzájemné ekonomické propojení Společenství s EFTA. Švýcarské členství v Evropské unii úzce souviselo, v té době ještě s připravovaným, Evropským hospodářským prostorem. Švýcaři odmítli v referendu v prosinci 1992 účast své země v tomto ekonomickém uskupení. V důsledku toho

v zápětí švýcarská vláda stáhla svou žádost o vstup do Evropské unie. Toto čtvrté rozšíření bylo poměrně atypické, neboť o účast usilovaly země, které již měly určité integrační zkušenosti, a se Společenstvím už určitým způsobem spolupracovaly. Také se jednalo o hospodářsky vyspělé státy, které v ekonomické výkonnosti převyšovaly některé členy Společenství. Proto se není čemu divit, že tento přístupový proces proběhl poměrně rychle a na okraji zájmu evropských institucí. Evropský parlament čtvrté rozšíření schválil 4. května 1994 a Dohoda o přistoupení Švédska, Finska, Norska a Rakouska byla podepsána na summitu na řeckém ostrově Korfu 24. června 1994. Ratifikační proces probíhal ve všech čtyřech zemích formou referenda. Rakousko, Finsko a Švédsko se vyslovily v referendu pro vstup a Dohodu o přistoupení ratifikovaly, pouze v Norsku voliči rozhodli neúčastnit se projektu Evropské unie. Celý proces čtvrtého rozšiřování spolu s výsledky jednotlivých referend dokumentuje Příloha č. 5. Do evropské unie tedy nově vstoupily tři státy, Švédsko, Finsko, Rakousko, které se ihned zapojily do činnosti Společenství [11].

4.4 KONVERGENČNÍ KRITÉRIA

Konvergenční kritéria, nastíněná Delorsovou zprávou a později definovaná a právně zakotvená v Maastrichtské smlouvě, proto se někdy také používá názvu „Maastrichtská kritéria“, představují určité kvalifikační požadavky pro členské státy Společenství a jejich plnění je nutnou podmínkou pro vstup do Stádia 3. Tyto vstupní kritéria zaručují určitou míru sjednocení základních ekonomických ukazatelů členských zemí. Jejich plněním by mělo docházet k vytváření stabilního ekonomického prostředí, přispívajícího k dlouhodobému hospodářskému růstu, a tak usnadnit přechod ke společné měně. Jak již bylo zmíněno, konvergenční kritéria byla reprezentována čtyřmi ukazateli, v oblasti cenové stability, dlouhodobých úrokových sazeb, udržitelnosti veřejných financí a stability měnového kurzu [9]. Lze definovat ještě páté kritérium spočívající v přijetí příslušných legislativních opatření, které zaručují nezávislost národní centrální banky. Lacina a kol. (2007) rozlišuje také tzv. monetární konvergenční kritéria, mezi která řadí ukazatele cenové stability a dlouhodobých úrokových sazeb a

tzv. kritéria fiskální, spočívající v udržitelnosti veřejných financí. Konvergenční kritéria, o kterých hovoří Maastrichtská smlouva, vyjadřují tzv. konvergenci nominální. Mimo to existuje ještě tzv. konvergence reálná, kterou se detailně zabývá teorie optimálních měnových oblastí (*optimum currency areas – OCA*), jež hodnotí řadu dalších okolností (např. porovnává úroveň nezaměstnanosti nebo hodnoty HDP jednotlivých zemí). Evropská unie ovšem pro vyjádření míry sladění jednotlivých členských ekonomik reálnou konvergenci nepoužívá. Více o teorii OCA např. Lacina a kol. (2007, s. 3-65).

4.4.1 Vymezení kritéria cenové stability

Splnění tohoto kritéria je chápáno jako, „*dosažení vysokého stupně cenové stability patrné z míry inflace, která se blíží míře inflace nejvýše třech členských států, jež dosáhly v oblasti cenové stability nejlepších výsledků*“ (MF, ČNB, 2009). Členská země Společenství musí tuto cenovou stabilitu vykazovat dlouhodobě. Průměrná míra inflace měřená v průběhu jednoho roku před provedeným šetřením, nesmí překročit o více než 1,5 procentního bodu, míru inflace nejvýše tří členských států, které dosáhly v oblasti cenové stability nejlepších výsledků [17]. „*Inflace se měří pomocí indexu spotřebitelských cen na srovnatelném základě s přihlédnutím k rozdílnému vymezení pojmů v jednotlivých členských státech.*“ (MF, ČNB, 2009). Jednotná metodika HICP (*Harmonised Index of Consumer Prices – harmonizovaný index spotřebitelských cen*) vyvinutá Eurostatem v roce 1995 umožňuje srovnávat míry inflace v jednotlivých státech Společenství. Inflace se podle této metodiky počítá jako „*přírůstek posledního dostupného dvanáctiměsíčního průměru harmonizovaného indexu spotřebitelských cen oproti předchozímu dvanáctiměsíčnímu průměru*“ (MF, ČNB, 2009). Referenční hodnota kritéria cenové stability se určí jako nevážený aritmetický průměr inflačních měr, právě oněch tří zemí s nejnižší inflací. Hodnota 1,5 % byla stanovena expertním odhadem, který bere v úvahu určitou odchylku, při reakci míry inflace na opatření měnové politiky [4].

4.4.2 Kritérium dlouhodobých úrokových sazeb

V Maastrichtské smlouvě je kritérium dlouhodobých úrokových sazeb vymezeno takto: „*stálost konvergence dosažené členským státem a jeho účasti v mechanismu měnových kurzů Evropského měnového systému, která se odráží v úrovních dlouhodobých úrokových sazeb*“ (MF, ČNB, 2009). Průměrná dlouhodobá nominální úroková sazba členského státu nesmí překročit, v období jednoho roku před provedeným šetřením, o více než dva procentní body úrokovou sazbu nejvýše tří členských států, které dosáhly v oblasti cenové stability nejlepších výsledků [17]. „*Úrokové sazby se zjišťují na základě dlouhodobých státních dluhopisů nebo srovnatelných cenných papírů, s přihlédnutím k rozdílnému vymezení pojmů v jednotlivých členských státech*“ (MF, ČNB, 2009). Pro zjišťování byly vybrány Evropskou komisí obligace ústřední vlády s reziduální splatností deset let, zejména pro jejich značnou likviditu a odolnost jejich výnosů vůči krátkodobým stabilizačním opatřením vládních politik [4]. Průměrná dlouhodobá nominální úroková sazba se stanovuje jako aritmetický průměr za posledních dvanáct měsíců, za které jsou známi údaje o HICP. Referenční hodnota je určena jako nevážený aritmetický průměr dlouhodobých úrokových sazeb tří zemí Společenství, s nejnižší nezápornou mírou inflace [17]. Lze konstatovat, že toto úrokové kritérium nepřináší nic specifického, nýbrž spíše komplexně zahrnuje všechny ostatní kritéria, jelikož „*odráží mínění trhů o schopnosti daného uchazeče dostát nárokům neúrokových kritérií*“ (Dědek, 2008, s. 180).

4.4.3 Udržitelnost veřejných financí

Kritérium dlouhodobé udržitelnosti veřejných financí vychází ze stavu veřejných rozpočtů, které nesmí vykazovat nadměrný schodek. Referenční hodnotou pro poměr plánovaného nebo skutečného schodku veřejných financí k hrubému domácímu produktu jsou 3%. Pokud podíl schodku veřejných financí na HDP překročí tuto referenční hodnotu, je s členskou zemí porušující požadavky dodržování rozpočtové kázně zahájeno řízení o nadměrném schodku [17]. Výjimku může tvořit, „*pokud poměr podstatně a nepřetržitě klesal a dosáhl úrovně, která se blíží doporučené hodnotě,*

nebo překročení doporučené hodnoty bylo pouze výjimečné a dočasné a poměr zůstával blízko k doporučené hodnotě“ (MF, ČNB, 2009). Pro podíl vládního dluhu na HDP je určena maximální hranice 60%, její překročení vede opět k zahájení procedury o nadměrném schodku. Výjimkou opět je, pokud se poměr dostatečně snižuje a blíží se uspokojivým tempem k doporučené hodnotě [17]. V praxi se ovšem dluhového kritéria moc nepoužívá, takže hlavním impulsem pro zahájení procedury při nadměrném schodku je překročení hranice povoleného deficitu [4]. Procedura při nadměrném schodku je detailně popsána v Příloze č. 7.

Provázanost a závislost těchto dvou ukazatelů udržitelnosti veřejných financí lze objasnit podle *De Grauwea (2005)*. *De Grauwe* uvádí výchozí rovnici pro stanovení referenčních hodnot, která vyjadřuje výši veřejného deficitu nutnou ke stabilizaci veřejného dluhu:

$$d = gb,$$

kde: d je veřejný deficit,

g je míra růstu nominálního HDP,

b je úroveň, na které má být veřejný dluh stabilizován.

Dosadíme-li za g předpokládanou 5 % míru růstu nominálního HDP a za b maximální výši kritéria hrubého veřejného dluhu, dostaneme rovnici $d = 0,05 \times 0,6$. Pokud ekonomika poroste o 5 % ročně, pak velikost veřejného deficitu, při kterém bude velikost veřejného dluhu stabilizována na stanovené referenční hodnotě 60 % HDP, bude 3 % HDP.

Nadměrné deficity nebyly ovšem tabu pouze pro budoucí členy měnové unie, nýbrž byly zakázány pro všechny země Společenství, ovšem s tím, že sankce za porušení byly udělovány pouze budoucím členům měnové unie. Zakázáno bylo také tzv. monetární financování, spočívající v získávání finančních zdrojů vládou od centrální banky, neboť by mohla být ohrožena její nezávislá pozice. Současně byla Maastrichtskou smlouvou zakázána finanční výpomoc. Tento počín směřoval zejména k finančním trhům, kterým měl dát jasně najevo, že za závazky jedné členské země neručí jiná členská země, či celé Společenství, i když jsou jejich ekonomiky značně propojeny. Finanční trhy měly tedy odpovědně vyhodnocovat riziko platební neschopnosti dané země.

Kritérium veřejných financí bylo důsledněji propracováno a zakotveno v Paktu stability a růstu (*Stability and Growth Pact – SGP*), který přijala Evropská rada na svém amsterodamském summitu v červnu 1997. Tento dokument byl přijat zejména z popudu Německa, které se obávalo neplnění kritéria rozpočtové kázně po přijetí země do měnové unie. Jednalo se zejména o nedůvěru v nepřesně stanovenou proceduru při nadměrném schodku, která většinou umožňovala „hříšníkům“, pokračovat dále ve své deficitní fiskální politice. Součástí Paktu byla výzva Evropské rady vůči členským státům, aby usilovaly ve střednědobém časovém horizontu o vyrovnané či přebytkové vládní rozpočty, což mělo zaručit klidné zvládnání běžných výkyvů hospodářského cyklu bez vystavení se proceduře nadměrného schodku. Nově byla stanovena povinnost pro každého budoucího členu měnové unie, každým rokem zpracovávat tzv. stabilizační program, v kterém měla být zpracována určitá střednědobá strategie, která povede k vyrovnanému, či lépe přebytkovému rozpočtu, s dodržováním ostatních konvergenčních pravidel. Evropská komise se zavázala vypracovat hodnotící zprávu, která otevírá proceduru nadměrného schodku pokaždé, když dojde k překročení maximální povolené deficitní výše 3%. O zahájení řízení o nadměrném schodku rozhoduje Rada právě na základě hodnotící zprávy a musí tak učinit nejpozději do tří měsíců od obdržení stanoviska Evropské komise. Členská země, které se řízení týká, musí začít do čtyř měsíců provádět akce směřující k odstranění nadměrného schodku, s tím, že tento schodek musí být odstraněn do jednoho roku. Rada byla povinna udělit sankce nejpozději do dvou měsíců, ode dne, kdy zjistila, že země k nápravě nesměřuje. Také všeobecně stanovené výjimky, do kterých se dala zahrnout většina situací spojených s problémem nadměrně deficitního rozpočtu a které tudíž nevedly k řízení o nadměrném schodku, byly znatelně zúženy. Výjimečnost byla uznána tehdy, pokud „překročení referenční hodnoty bylo způsobeno mimořádnou událostí, kterou členská země nemohla ovlivnit (např. přírodní katastrofa)“, nebo „překročení referenční hodnoty bylo důsledkem výrazného hospodářského poklesu“ (Dědek, 2008, s. 170). Výrazným hospodářským poklesem byl nejprve stanoven meziroční propad reálného HDP alespoň o 2%, později byla hodnota snížena na 0,75% [4].

4.4.4 Vymezení kritéria stability měnového kurzu

„Dodržování normálního flukтуаčního rozpětí stanoveného mechanismem měnových kurzů Evropského měnového systému po dobu alespoň dvou let, aniž by došlo k devalvaci vůči měně jiného členského státu.“ (MF, ČNB, 2009), tímto způsobem vymezuje stabilitu měnového kurzu Maastrichtská smlouva. Měnový kurz v tomto dvouletém období nesmí být vystaven silným tlakům a členský stát nesmí z vlastního podnětu devalvovat dvoustranný střední kurz své měny, vůči měně kteréhokoli jiného členského státu [17]. Od ledna 1999 začal fungovat tzv. ERM II, který řeší uspořádání kurzových záležitostí mezi prvními, zakládajícími, členy měnové unie a těmi, jež prozatím zůstávají mimo ni, ale o členství v ERM stojí, a který nahradil stávající mechanismus měnových kurzů. Účast v ERM II je dobrovolná a nárokovatelná kteroukoli členskou zemí Společenství, která nepoužívá společnou měnu. Účast členské země v ERM II, alespoň po dobu posledních dvou let před šetřením, vyhodnocuje Evropská centrální banka. ERM II pracuje s širokým flukтуаčním pásmem +/- 15 %, s paritami vymezenými pomocí kurzů národních měn vůči společné měně. Společenství se rozhodlo nevracet se k úzkému flukтуаčnímu pásmu, zejména proto, že očekávalo v budoucnu připojení zemí Východní Evropy, které byly na počátku konvergenčního procesu a pro které by bylo udržování kurzu uvnitř úzkého pásma spojeno se značnou intervenční aktivitou [4].

4.5 HOSPODÁŘSKÁ A MĚNOVÁ UNIE

Maastrichtský summit stanovil dva možné časové okamžiky, v kterých by Společenství, na cestě k hospodářské a měnové unii, mohlo přistoupit ke Stádiu 3, tedy jejího samotného vytvoření. Termínem dřívějším byl začátek roku 1997, který přicházel v úvahu pouze v případě, pokud k tomuto datu alespoň polovina členských zemí splní konvergenční kritéria. V okamžiku, kdy by tato podmínka splněna nebyla, měnová unie by vznikla na začátku roku 1999 s libovolným počtem členů, kteří konvergenčním kritériím vyhoví. První polovina 90. let, konsolidaci jednotlivých ekonomik

Společenství příliš nakloněna nebyla. Většina členských zemí se potýkala s nízkým hospodářským růstem, Německo stále ještě trápily inflační důsledky svého sjednocení, Francie cíleně hospodařila s rozpočtovým deficitem, Švédsko se vzpamatovalo z hluboké bankovní krize a Finsko trpělo rozpadem Sovětského trhu. Proto nebylo překvapením, když v roce 1996 proběhla hypotetická kvalifikace pro první termín ustanovení EMU na začátku roku 1997, že konvergenční kritéria splnily pouze tři státy Společenství (Lucembursko, Německo, Dánsko), přičemž Dánsko se z povinnosti vstoupit do měnové unie již dříve vyvázalo. Největším problémem se ukázalo být dodržování fiskálních pravidel (vládní deficit a veřejný dluh). Např. největší deficit byl zjištěn v Řecku, s hodnotou 11,9 % podílu na HDP, největší dluh vykazovala Belgie, 134 % HDP, ostatní výsledky hypotetické kvalifikace pro první termín vytvoření EMU jsou dostupné v Příloze č. 8. Podmínka alespoň poloviny členských zemí, které splní konvergenční kritéria, tedy zdaleka splněna nebyla. Evropská rada tento fakt oficiálně stvrdila v prosinci 1996 na svém zasedání v Dublinu a na řadu tedy přišel termín začátku roku 1999, kdy hospodářská a měnová unie již vzniknout musela.

Pro úspěch druhého pokusu hrál jednak obnovený hospodářský růst v druhé polovině 90. let, díky kterému se většině zemí podařilo snížit relativní podíl rozpočtového deficitu na HDP a také pevně stanovené datum zahájení Stádia 3 zapůsobilo jako impulz pro ukázněnější rozpočtové hospodaření. Navíc se pro mnohé vlády stal status zakladatele EMU velice prestižní záležitostí. V březnu 1998 vydala Evropská komise a Evropský měnový institut podkladové zprávy o připravenosti členských zemí vstoupit do Stádia 3. Konstatováno bylo, že všechny státy vykazují vysokou míru udržitelné konvergence. Ovšem hlavním cílem těchto expertních posudků bylo zhodnotit plnění konvergenčních (maastrichtských) kritérií jednotlivými zeměmi Společenství, aby bylo možné určit zakládající členy EMU. Jako jednoznačné a poměrně bezproblémové vyznělo hodnocení kritéria cenové stability a dlouhodobých úrokových sazeb. Referenční hodnotu kritéria cenové stability, určené jako nevážený aritmetický průměr tří států s nejnižší hodnotou inflace, stanovilo Rakousko, Francie a Irsko na hodnotu 1,2 %. S připočtením toleranční hodnoty 1,5 % byla limitní hodnota určena na 2,7 %. Do této hodnoty se vešly a kritérium cenové stability splnily všechny členské státy kromě Řecka, které vykazovalo hodnotu 5,2 %. Rakousko, Francie a Irsko tudíž stanovily také referenční hodnotu u kritéria dlouhodobých úrokových sazeb, a to

ve výši 7,8 %. Tomuto číselnému limitu opět vyhověly všechny státy s výjimkou Řecka. V Řecku byl problém s tím, že hodnocení úrokového kritéria nemohlo být provedeno podle výnosů desetiletého vládního dluhopisu, protože řecká vláda tento typ cenného papíru neemitovala. Proto byly vzaty krátkodobé sazby peněžního trhu jako náhradní řešení. Jednoduché bylo zhodnocení povinné dvouleté účasti v ERM v případě Švédska, Řecka a Velké Británie, které stály mimo tento kurzový mechanismus. O dost složitější to bylo u Itálie a Finska, jelikož členy ERM byly, ovšem dvouletou účast v době vyhodnocování, v březnu 1998, nesplňovaly. Aby se tedy členský stát mohl prokázat dvouletou účastí v ERM, musel se k němu připojit nejpozději v březnu 1996. Ovšem Finská marka se připojila až v říjnu 1996 a italská lira opětovně (v září 1992 z ERM vystoupila) až v listopadu 1996. Itálii a Finsku, tak byla udělena výjimka s tím, že dvouleté členství bude splněno před zahájením Stádia 3 (leden 1999). Splnily tedy společně se všemi ostatními státy, opět kromě Řecka, které do ERM vstoupilo až v březnu 1998, i tuto podmínku. Schopnost udržovat kurz bez nadměrného pnutí v rámci normálního flukтуаčního rozpětí byla posuzována na pozadí původních úzkých pásem $\pm 2,25$ %. V té době platné hodnoty ± 15 % nebyly akceptovány s odůvodněním, že je nelze brát jako východisko pro hodnocení udržitelné konvergence. Evropská komise a EMI dospěli k závěru, že všechny kurzy měn členských států zapojených v ERM, za poslední dva uplynulé roky oscilovaly v tomto úzkém flukтуаčním pásmu. Specifickým případem byla irská libra, která svým tíhnutím k posilování, způsobeného výrazným hospodářským růstem irské ekonomiky, vybočovala z úzkých flukтуаčních pásem. „V březnu 1998 tato měna dokonce revalvovala centrální paritu, jako jediná za celou historii ERM vůči německé marce, v rozsahu 3 %.“ (Dědek, 2008, s. 215). Ovšem jako diskvalifikační byla stanovena pouze jednostranná devalvace centrální parity, tudíž irská libra kritériu stability měnového kurzu také vyhověla. K upřesnění tedy kritérium týkající se ERM splnily: Belgie, Dánsko, Finsko, Francie, Irsko, Itálie, Lucembursko, Německo, Nizozemsko, Portugalsko, Rakousko a Španělsko. Důležité je také poznamenat, že v této době pořád ještě mluvím o původním ERM. ERM II nahrazující původní verzi, začal fungovat až se vznikem měnové unie, tedy se započatím Stádia 3.

Jako nejproblémovější se stále jevilo kritérium udržitelných financí, které vyžadovalo u většiny zemí velmi shovívavé hodnocení. Ještě na začátku roku 1998 bylo s deseti státy vedeno řízení o nadměrném schodku, i když se očekávalo u většiny z nich

brzké ukončení. Tudíž pokud by došlo v březnu 1998 k prostému zhodnocení plnění tohoto kritéria, zemím v proceduře EDP by bylo znemožněno stát se zakládajícími členy a měnová unie by byla reprezentována jen velmi malým počtem členských zemí, čímž by ztratila na svém významu. Důležité tedy bylo, jak dopadne rozhodnutí o ukončení procedury, které se samozřejmě odvíjelo od výše rozpočtového schodku a míry zadlužení státu. Do maximální výše tříprocentního podílu vládního deficitu na HDP nakonec vtěsnaly své rozpočtové schodky všechny státy. Jediné Řecko se do limitu 3 % nevešlo, když vykazovalo čtyřprocentní podíl vládního deficitu na HDP. Některé země splnily kritérium velmi těsně, když jejich schodek dosahoval přesně výše limitní hodnoty 3% (Francie). Naopak Dánsko, Irsko a Lucembursko jako jediné tři státy v této době hospodařily s přebytkovým rozpočtem. Hodnotu 60 % pro podíl vládního dluhu na HDP překročilo celkem 11 členských států. Nakonec k přihlednutím k původně stanoveným únikovým doložkám, s konstatováním, že u všech zemí podíl klesá a blíží se referenční hodnotě uspokojivým tempem, bylo všem zemím uznáno splnění dluhového kritéria. Na tomto případu lze názorně ukázat, jak moc šlo Evropské komisi a Evropskému měnovému institutu o to, aby měnovou unií zakládala co nejreprezentativnější část Společenství. Konkrétní hodnoty, kterých členské státy Společenství dosahovaly v jednotlivých kritériích, při hodnocení pro druhý termín vzniku EMU, jsou uvedeny v Příloze č. 9.

Důsledně a bez ústupků byla kontrolována slučitelnost národní legislativy s evropským právem. Jednalo se zejména o zakotvení nezávislosti centrální banky vůči politické moci a její podřízenosti rozhodnutím Evropské centrální banky, v právním řádu členského státu. Právní řád musel také náležitě upravovat technické aspekty emise oběživa. S ohledem na hodnotící zprávy lze říci, že potřebnou legislativu přijaly, respektive tak ještě učiní do zahájení Stádia 3, všechny členské země Společenství, kromě Velké Británie, Švédska a Dánska [4].

Čím rychleji se blížil začátek Stádia 3, tím více bylo potřeba definitivně určit seznam zakládajících členů měnové unie. Jako první rozhodovala 1. května 1998 Rada Ecofin, o tom, s kterými státy bude ukončeno řízení o nadměrném schodku. Rada Ecofin dospěla k závěru, že všechny členské země s výjimkou Řecka, s kterými byla vedena procedura EDP, splnily podmínky udržitelné fiskální pozice. A tedy i řízení o nadměrném schodku, mohlo být s těmito členskými státy Společenství ukončeno. Teď

již mohla Rada, na základě hodnotících zpráv Evropské komise a Evropského měnového institutu, vydat oficiální seznam států, jež splnily všechny požadované podmínky pro vstup do měnové unie a mohly se tak stát jejími zakládajícími členy. Rada poukázala na Britskou a Dánskou vyvazovací doložku, u Řecka a Švédska shledala nesplnění některého z konvergenčních kritérií. Zatímco Řecko propadlo skoro u všech zkoušek nominální konvergence, Švédsko mělo problém s vyšším veřejným dluhem, ale zejména se vůbec neúčastnilo ERM a nepřijalo potřebná legislativní opatření. Výše dluhu u Švédska (76,6 % HDP) oproti jiným, později zakladatelským zemím, byla dokonce nižší (Belgie 122,2 % a Itálie 121,6 % HDP). A tak lze říci, podle již zmíněného shovívavého hodnocení dluhového kritéria, že problém byl zejména v neochotě Švédska přijmout příslušnou legislativu a vstoupit do ERM. Tento postoj vycházel zejména z faktu, že jinak než neplněním některého z kritérií, se účasti v EMU nelze vyhnout. Rada tedy doporučila účast v měnové unii jedenácti zemím: Belgii, Finsku, Francii, Irsku, Itálii, Lucembursku, Německu, Nizozemsku, Portugalsku, Rakousku a Španělsku, v souladu s tím byly podle procedurálních zvyklostí okamžitě zahájeny konzultace s Evropským parlamentem. Následující den, 2. května, se na summitu sešli nejvyšší představitelé členských zemí Společenství a potvrdili státy vybrané Radou, jako zakládající členy EMU [4].

4.6 SPOLEČNÁ MĚNA EURO

Hospodářská a měnová unie oficiálně vznikla 1. ledna 1999 pod názvem eurozóna (angl. eurozone) s jedenácti zakládajícími členy. Pokud jde o občany jednotlivých členských států eurozóny, pro ty se tímto okamžikem nic nezměnilo. Pořád používali k běžným hotovostním platbám své národní měny, v kterých byly vedeny také jejich bankovní účty a vypláceny jejich mzdy nebo platy. Eurozóna pro ně zatím představovala jakýsi projekt spolupráce, o kterém věděli, že existuje, ale nemohli se seznámit s jeho hmotnou podobou. Jelikož nová společná měna euro, která měla být v budoucnu právě reprezentačním prvkem eurozóny, v této době sloužila pouze pro bezhotovostní platební styk, tedy v dematerializované podobě. Na používání

bezhotovostního eura se vztahoval princip „žádné přikazování, žádné zakazování“, který zcela nechával na uvážení podniků a domácností, jak dalece budou používat euro pro své potřeby [18]. Společná měna v prvopočátcích svého působení představovala společnou základnu, na kterou bylo možné pevnými přepočítacími kurzy převést všechny členské měny eurozóny. Výše těchto pevných přepočítacích kurzů byla stanovena podle tržních hodnot členských měn, v posledním obchodním dni roku 1998. Více o přepočítacích kurzech jednotlivých měn v Příloze č. 10. Ovšem přece jen jedna důležitá změna se se zahájením Stádia 3 udála, tím že se jedenáct členských zemí Společenství vzdalo vlastní měnové politiky a přenechalo otěže Evropské centrální bance, která od 1. 1. 1999 prováděla společnou monetární politiku eurozóny. Dědek (2008, s. 222) k tomuto poznamenává, „*Všichni členové eurozóny sdíleli jednotnou hladinu měnově-politických úrokových sazeb a jejich národní měny se přeměnily na nositele jedné a téže peněžní zásoby.*“.

Pokud jde o název společné měny „euro“, ten byl určen Evropskou radou na jejím zasedání v Madridu v prosinci 1995. Dílčí jednotku eura později Rada Ecofin pojmenovala „cent“. Proč vlastně pozici společné měny nepřevzala dosud poměrně úspěšná košová měna ECU? Důvodem byl negativní postoj Německa, které ECU považovalo za slabou měnu (ECU vůči německé marce ztratila za dobu své existence přibližně 40 % své hodnoty). Problém se vyskytl také s Maastrichtskou smlouvou, která ve svých člancích hovoří o tom, že na začátku Stádia 3, ECU nahradí všechny národní měny (tedy ty, které do Stádia 3 vstoupí). Společenství si poradilo tak, že ECU označilo pouze za akronym evropské měnové jednotky, která na své pojmenování ještě čeká. Vyhnulo se tak revizi Maastrichtské smlouvy, která by musela být znovu ratifikována, což se v prvním případě ukázalo jako velmi složitý proces [4].

4.6.1 Scénáře přijetí eura

Madridský summit Evropské rady, mimo jiné, také rozhodoval o tom, jakým způsobem bude společná měna zavedena. Jednání se točila okolo tří možností. Jednorázový přechod na euro byl jednou z nich, druhá varianta počítala rovněž s

jednorázovým přechodem, ovšem s využitím tzv. doběhu a třetím možným scénářem bylo využití přechodného období [19].

Jednorázový přechod, nebo též tzv. Big Bang (velký třesk), je přístup, který počítá se zavedením hotovostního i bezhotovostního eura prakticky v jednom časovém okamžiku. Tento scénář je spojen s potřebou větší koordinace a úsilí v době příprav. Pro velký objem peněžních prostředků a značný počet zemí, Společenství označilo tento postup za technicky neproveditelný a uvažování se přesunulo k variantám, které počítaly s přechodem ke společné měně v delším časovém období.

Scénář jednorázového přechodu s využitím doběhu a postupného zrušení (Phasing Out), jehož autorem byla Evropská komise, stejně jako Evropským měnovým institutem navržený postup s použitím přechodného období, rozfázovali přechod na společnou měnu do tří časových úseků. První fáze, která měla začít ještě před zahájením Stádia 3 v okamžiku, kdy budou definitivně určeni zakládající členové měnové unie, byla ve znamení příprav těchto zemí na zavedení společné měny. První úsek byl shodný pro oba dva scénáře. V tom druhém, klíčovém, jež měl trvat nejdéle tři roky, a její začátek byl spjat se zahájením Stádia 3, se již ale oba rozcházely. V této fázi měly stále svoji funkci standardním způsobem plnit národní měny (peněžní měřítko, platidlo, uchovatel hodnoty, oběživo), souběžně však měla v bezhotovostní podobě obíhat společná měna. Scénář Phasing Out počítal s převedením až 90-ti % finančních transakcí do společné měny hned na začátku této druhé fáze, proto se podobal „velkému třesku“. Naopak postup s využitím přechodného období, prosazoval princip „žádného zakazování a příkazování“, to znamená, že soukromí sektor (domácnosti, firmy) si mohl sám zvolit, kdy své transakce začne realizovat ve společné měně (samozřejmě s přihlédnutím k již zmíněné limitní době tří let). V názoru na podobu třetí fáze, se už obě strategie zase shodovaly. Fáze třetí měla být odstartována zahájením výměny národních bankovek a mincí za ty eurové. Výměna měla být provedena nejpozději do půl roku od jejího započetí formou tzv. duální cirkulace, kdy jsou národní bankovky a mince postupně stahovány z oběhu a jejich místo zaujímá společná měna. Po ukončení duální cirkulace měla být společná měna euro jediným zákonným platidlem ve všech zemích eurozóny [4, 19].

4.6.2 Zavedení hotovostního eura

Jak je možné z předchozího textu usoudit, Společenství zvolilo strategii s využitím přechodného období, nazývanou také Madridským scénářem, podle zmíněného summitu, kde Evropská rada rozhodla. Pokud jde o délku jednotlivých fází, první přípravná trvala osm měsíců, v druhé fázi bylo využito maximální doby tří let a konečná třetí fáze byla ukončena po poměrně krátkých, dvou měsících. Úplná měnová unie, s jednou měnou a jedinou monetární politikou ve všech členských státech, tedy začala fungovat od 1. března 2002. V této době měla už eurozóna, s Řeckem, které se po splnění konvergenčních kritérií připojilo 1. ledna 2001, dvanáct členů. Pro zajímavost, vyrobeno bylo celkem 14,25 miliard bankovek a 56 miliard kusů mincí [12] a euro se stalo jediným zákonným platidlem pro 300 miliónů občanů eurozóny [4].

4.7 VÝVOJ PO ROCE 2002

Jak bylo zmíněno, k eurozóně se jako první v lednu 2001 přidalo Řecko, a tak ještě stihlo se všemi zakládajícími členy zavádět společnou měnu v roce 2002. Až o šest let později, v roce 2007 členskou základnu rozšířilo Slovinsko, v roce 2008 se přidaly dva středomořské ostrovy Kypr a Malta a v roce 2009 Slovensko (vždy k 1. lednu). Oficiální přepočítací koeficienty těchto měn při přechodu na euro jsou uvedeny v Příloze č. 9. Dánsko uspořádalo referendum v otázce vstupu do měnové unie, avšak 53,2 % voličů se vyslovilo proti společné měně. Dánsko tedy v současné době členem EMU není, je ovšem členem ERM II, s individuálně vyjednaným úzkým pásmem $\pm 2,25\%$, takže se de facto stejně vzdalo vlastní autonomní měnové politiky. Opakem je Velká Británie, která svou libru ponechává v režimu volného plování a vlastní měnové politiky se nehodlá vzdát.

V roce 2005 proběhla revize Paktu stability a růstu. Pakt stability a růstu byl již od začátku předmětem častých rozepří, které vyvrcholily v okamžiku, kdy Evropská komise navrhla penalizovat Francii a Německo za nadměrné deficity (rok 2002). Některé státy stály za Komisí, jiné požadovaly pružnější interpretaci fiskálních kritérií.

Spor nakonec skončil zmíněnou revizí, kdy došlo k rozšíření výjimečných okolností, při kterých není nutné zahajovat proceduru EDP a současně došlo k prodloužení časové lhůty, určené pro nápravná opatření [20].

V současné době se řada zemí potýká s rozpočtovými a dluhovými problémy. Ekonomická pozice Řecka v dobách kvalifikace, ať už pro první nebo druhý termín vytvoření EMU, nebyla příliš silná. Řecko v té době, snad kromě požadavku nezávislé monetární autority, nesplnilo žádné konvergenční kritérium. Proto bylo přinejmenším pozoruhodné, když v roce 2001, tedy pouze o tři roky později vstoupilo do EMU. V rozhodném období, které slouží pro posouzení způsobilosti plnit maastrichtská kritéria, v letech 2000-2003, Řecko oficiálně hospodařilo s deficitem v roce 2000 2,0%, v roce 2001 a 2002 1,4% a v roce 2003 1,7 % HDP. Když ovšem v roce 2004 Eurostat provedl podrobnější revizi řeckého rozpočtového deficitu, zjistil, že ve skutečnosti byly hodnoty o poznání vyšší a došel k závěru, že Řecko povolenou tříprocentní výši překračovalo trvale od roku 1997 (skutečné hodnoty v letech: 2000 4,1%, 2001 a 2002 3,7 %, 2003 4,6%). Eurostat za hlavní příčinu označil nepřesnou metodiku měření v rozhodném období, která při probíhající revizi v roce 2004, již byla zpřesněna a rozšířena o nové údaje [4]. Důležité je také poznamenat, že na základě těchto nových dat, by se Řecko do EMU nekvalifikovalo. Proto se nebylo čemu divit, když se v té době objevovaly názory kreativního upravování fiskálních dat. To o čem se před několika lety pouze spekulovalo, se v roce 2010 potvrdilo. Jelikož bylo prokázáno, že Řecko v minulých letech údaje týkající se jeho zadlužení zkreslovalo, Komise s tímto členem Společenství zahájila řízení o nesplnění povinnosti. Řecko se v současné době potýká s obrovským zadlužením (deficit 12,7 % HDP za rok 2009) a musí provést rázné rozpočtové škrtky. Podle řeckého plánu by mělo ke konsolidaci dluhu docházet následujícím způsobem: snížení na 8,7 % HDP v roce 2010, na 5,6 % ve 2011 až na 2,8 % v roce 2012 [23]. Lze konstatovat, že v současné situaci hospodářské recese, kdy sice již ekonomika začíná mírně růst, je tento plán značně optimistický. Určitou překážkou jeho uskutečnění, může být také neochota občanů podřídit se těmto rozpočtovým škrtům, s kterou Řecko, jak se ukazuje, musí nepochybně počítat. Když se například podíváme na současné složení evropské sedmadvacítky, tak maastrichtské kritérium maximálního deficitního podílu na HDP, v současné době překračuje dvacet členských zemí. V souvislosti s tímto tématem, nedávno v médiích proběhla diskuze, v které

Ing. Ševčík, známý český ekonom a Prof. Dvořáková, politoložka působící na VŠE, upozorňovali na fakt, že k upravování údajů dochází i v jiných zemích. Zmíněno bylo také Španělsko a Itálie. Španělsko je po Řecku, v současnosti druhá země eurozóny s největšími ekonomickými problémy (např. nezaměstnanost téměř 20%, deficit v roce 2009 11,4% HDP). Profesor Nouriel Roubini z University of New York na ekonomickém fóru v Davosu, které se konalo 27. – 31. ledna 2010, řekl, že rodící se Španělské problémy v konečném důsledku mohou mít na Společenství (zejména na eurozónu) horší dopad, než ty Řecké. Španělská ekonomika je čtvrtou největší ekonomikou eurozóny. Ratingové agentury Španělsku zatím důvěřují, londýnská společnost CMA Datavision uvedla, že riziko bankrotu je ve Španělsku oproti Řecku třetinové [21]. V době kdy ekonomika globálně nevykazuje příliš dobré výsledky, a kdy se většinou projeví následky špatně prováděné fiskální politiky, se nabízí otázka, zda by Společenství nemělo důsledněji přistupovat k plnění podmínek v rámci Paktu stability a růstu a přísněji trestat jejich porušení.

I když většina členských států eurozóny se potýká s ekonomickými problémy, „bývalý tahoun“ Společenství, Německo, krizová léta zvládá se vší parádou. Jak nedávno napsal renomovaný britský ekonomický týdeník The Economist, ještě před deseti lety Německo trápil pomalý hospodářský růst, nízká nezaměstnanost a odliv velkých firem do zahraničí za účelem snížení nákladů. Dnes v čase hospodářské recese, vykazuje nižší nezaměstnanost než před pěti lety (míra nezaměstnanosti v Německu stoupla od konce roku 2008 pouze o 0,5 procentního bodu na konečných 8,1 % v prosinci 2009) a její exportní síla zůstává nedotčena. The Economist ale dodává, že za úspěch Německa zaplatili ostatní státy. Německo vytěžilo ze zavedení eura, co mohlo, zejména jeho export, kterého více než polovina míří do zemí Evropy. Nárůst exportu a šetřivost Němců potom vyústili v obrovské obchodní přebytky, které jak již bylo několikrát zmíněno odjímají růstový potenciál ostatním státům, zejména v oblasti s jednotnou měnou. V takové měnové unii pak existují země s dlouhodobými obchodními přebytky a na druhou stranu státy trvale deficitní [22].

4.8 PLNĚNÍ MAASTRICHTSKÝCH KRITÉRIÍ V ČR

Když Česká republika vstoupila 1. května 2004 do Evropské unie, současně se také zavázala k účasti na měnové spolupráci. Povinnost a oprávněnost vstoupit do eurozóny, ovšem nastává až v době splnění všech konvergenčních kritérií, které prokážou požadovanou míru sladění ekonomiky ČR a eurozóny. Konvergenční, neboli maastrichtská kritéria, byla již podrobně probrána v kapitole 4.4, pro zopakování, sledována je cenová stabilita, dlouhodobé úrokové sazby, vládní deficit a dluh, účast v ERM. Tato kapitola analyzuje vývoj těchto ukazatelů v ČR, od doby jejího vstupu do EU (rok 2004) až do současnosti (většinou údaje za rok 2009, někdy pouze za rok 2008, jelikož novější nebyly v době zpracování k dispozici).

4.8.1 Vývoj v oblasti cenové stability

Míra inflace je pro tento účel měřena metodikou HICP. Referenční hodnota je stanovena jako nevážený aritmetický průměr míry inflace tří zemí Evropské unie (pozor ne eurozóny), které dosáhly v oblasti cenové stability nejlepších výsledků, tj. nejnižší nezáporné míry inflace. Cílem je nepřekročit tuto referenční hodnotu o více než 1,5 procentního bodu, což je mezní úroveň pro splnění kritéria cenové stability.

Nejprve tedy stanovíme pro jednotlivé roky referenční hodnotu. Zdrojem údajů bude databáze Eurostatu.

rok 2004

Tři státy s nejnižší nezápornou mírou inflace: Finsko, hodnota 0,1,
Dánsko, hodnota 0,9,
Švédsko, hodnota 1,0.

Aritmetický průměr z těchto hodnot stanovený a určující referenční hodnotu je 0,7.

rok 2005

Tři státy s nejnižší nezápornou mírou inflace: Finsko, hodnota 0,8,
Švédsko, hodnota 0,8,
Nizozemsko, hodnota 1,5.

Jelikož jako nejlepší výsledek nemůže být brána deflace ani nulový „růst“. Stejně jako v roce 2007 byla referenční hodnota vypočtena pouze na základě tří údajů a neváženým aritmetickým průměrem stanovena ve výši 0,2.

Nyní už zbývá pouze stanovit limitní úroveň tohoto kritéria v jednotlivých letech, přičtením 1,5 procentního bodu k referenčním hodnotám. Výsledky jsou uvedeny v následující tabulce.

Tabulka č. 1 Harmonizovaný index spotřebitelských cen v ČR (v %)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Průměr tří zemí EU s nejnižší inflací	0,7	1,0	1,4	1,3	2,6	0,2
Hodnota kritéria (1. řádek + 1,5 p. b.)	2,2	2,5	2,9	2,8	4,1	1,7
Česká republika	2,6	1,6	2,1	3,0	6,3	0,6

Zdroj: Eurostat. Vlastní zpracování.

V roce 2004 Česká republika kritérium udržitelné míry inflace nesplnila, zejména v důsledku úpravy nepřímých daní, která zapůsobila pro-inflačně a také v důsledku mimořádně nízké inflace v některých zemích EU. V následujících letech 2005 a 2006, se požadavek splnit podařilo. Příčinnou nesplnění kritéria v roce 2007 byl zejména strmý nárůst světových cen potravin a ropy. V roce 2008 došlo k překročení limitní hodnoty dokonce o 2,2 %, především v souvislosti s reformou veřejných financí a s harmonizací s právem EU. Zvýšení snížené sazby DPH z 5 na 9 %, zavedení ekologických daní, zavedení poplatků ve zdravotnictví, zvýšení spotřební daně, vliv měly také stále rostoucí ceny potravin a ropy. Minulý rok 2009 byl ve znamení meziročně výrazně nižších cen energií a potravin v podmínkách globální krize. Společně s propadem české ekonomiky tyto faktory působily výrazně deflačně. Jak v roce 2008, tak v roce 2009 mohl být inflační vývoj ovlivněn také více kolísajícím měnovým kurzem. V souhrnu Česká republika v roce 2009 kritérium s rezervou splnila. Příloha č. 12 graficky znázorňuje průběh plnění kritéria cenové stability v ČR, ve sledovaném období 2004-2009.

4.8.2 Vývoj českého vládního deficitu a dluhu

Podle první části kritéria udržitelnosti veřejných financí, nesmí státní rozpočet vykazovat nadměrný schodek. Za nadměrnost je považována hodnota deficitu větší než 3 % podílu na reálném HDP. Tato deficitní část kritéria veřejných financí je zaměřena na krátkodobý až střednědobý fiskální vývoj. Přičemž samotným pojmem vládní deficit, se rozumí čisté výpůjčky sektoru vládních institucí definované v ESA 95 (metodika národních účtů používaná Eurostatem) s minimálními odchylkami. Vývoj vládního deficitu ČR popisuje následující tabulka, v grafu potom Příloha č. 14.

Tabulka č. 2 Saldo sektoru vládních institucí v ČR (v % reálného HDP)

	2004	2005	2006	2007	2008
Hodnota kritéria	-3,0	-3,0	-3,0	-3,0	-3,0
Česká republika	-3,0	-3,6	-2,6	-0,7	-2,1

Zdroj: Eurostat. Vlastní zpracování.

Jak je patrné z tabulky, Česká republika splnila v roce 2004 první část kritéria udržitelnosti veřejných financí těsně, výše deficitu dosahovala limitní hodnoty 3 %. V roce 2005, jako v jediném za sledované období, došlo k překročení povolené výše. Příčinou bylo účetní zachycení nedobytné pohledávky v Sýrii (18,7 mld. Kč), dodávka vojenské techniky pro armádu, jako forma splátky ruského dluhu (3,3 mld. Kč) a plně účetní zachycení pronájmu letounů Grippen. Od roku 2006 do roku 2008 se český vládní deficit nacházel trvale pod hraniční hodnotou (9,6 mld. Kč).

Druhá část kritéria udržitelnosti veřejných financí se zaměřuje na dlouhodobější fiskální vývoj a sleduje výši veřejného dluhu. Referenční hodnotou je 60-ti % podíl dluhu na HDP, které je počítáno v tržních cenách. Vládním dluhem se rozumí celkový hrubý dluh sektoru vládních institucí podle ESA 95 s některými dílčími metodickými úpravami. Jeho průběh v ČR zachycuje Tabulka č. 3 a graf v Příloze č. 15.

Tabulka č. 3 Vládní dluh ČR (v % reálného HDP)

	2004	2005	2006	2007	2008
Hodnota kritéria	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0
Česká republika	30,1	29,7	29,4	29,0	30,0

Zdroj: Eurostat. Vlastní zpracování.

Z tabulky lze snadno vyčíst, že mezi roky 2004-2008, Česká republika plnila dluhovou část kritéria udržitelnosti veřejných financí poměrně snadno, s průměrnou

hodnotou dluhu za sledované období přibližně 30-ti % HDP, což je polovina z maximální přípustné výše. To, že se České republice poměrně dařilo udržovat tento poměrový ukazatel na stabilně příznivých hodnotách, neznamená, že vládní dluh nerostl. V ČR dochází pravidelně ke zvětšování nominálního dluhu, to bylo ovšem ve sledovaném období kompenzováno silným růstem české ekonomiky. Ovšem problémy mohou nastat, pokud ekonomika vykazuje mdlý hospodářský růst, potom se poměr dluhu na HDP začne rychlým tempem zvětšovat. Proto za zvážení stojí výsledky české ekonomiky za rok 2009, kdy vykazovala oproti roku 2008 pokles reálného HDP o 4,2 %. V Tabulce č. 4 a Příloze č. 16 je porovnán meziroční růst (pokles) HDP, růst (pokles) dluhu a jejich následná závislost, v České republice za sledované období 2004-2008.

Tabulka č. 4 Srovnání vývoje vládního dluhu a meziročního růstu reálného HDP v ČR

	2004	2005	2006	2007	2008
Růst reálného HDP oproti předcházejícímu roku (v %)	4,5	6,3	6,8	6,1	2,5
HDP (v mld. Kč, běžné ceny)	2 814,8	2 983,9	3 222,4	3 535,5	3 689,0
Vládní dluh (v mld. Kč)	855,1	885,4	948,3	1 023,8	1 104,9
Poměr dluhu na reálném HDP (v %)	30,4	29,7	29,4	29,0	30,0

Zdroj: ČSÚ. Vlastní zpracování.

Z tabulky, ale zejména z grafu v příloze, je vidět na případu ČR, že pokud tempo růstu ekonomiky dosahuje vysokých hodnot, tak jako tomu bylo v ČR mezi lety 2005 až 2007, potom poměr dluhu na HDP výrazně klesá, i když se dluh nominálně zvyšuje. V ČR se poměr dluhu na HDP od roku 2004 do roku 2007 snížil z 30,4 % na 29 %, kdežto nominální dluh se za stejné období zvýšil zhruba o 169 mld. Kč. Příznivý vliv na hodnocení maastrichtského kritéria měl především růst HDP přes 6 %. Naopak když v roce 2008, oproti roku předcházejícímu, rostla česká ekonomika pouze o 2,5 %, důsledkem začínající finanční a hospodářské krize, poměr dluhu na HDP se od roku 2007 zvýšil o 1%. Zajímavé může být také srovnání s rokem 2009, kdy česká ekonomika oproti roku 2008 poklesla o výrazných 4,2 %. Bohužel porovnání poměru s ostatními roky v době zpracování bakalářské práce nebylo možné, jelikož kromě tempa růstu (poklesu), potřebné údaje o HDP a vládním dluhu nebyly zveřejněny.

Pokud jde o proceduru při nadměrném schodku, ta byla s Českou republikou zahájena na jaře 2004, krátce po přistoupení do EU (hodnoty za rok 2003: podíl deficitu

na HDP 6,6 %, podíl dluhu na HDP 29,8 %). Evropská komise přiznala ČR mimořádné okolnosti spojené se vstupem ČR do EU a schválila fiskální strategii konsolidace vládního deficitu pod 3,0 % do roku 2008, která měla probíhat o postupně, každým rokem o 0,5 % HDP. S ČR byla podle plánu ukončena procedura v roce 2008. Z důvodu plánovaného překročení maximální výše 3 % podílu na HDP v roce 2009, byla procedura při nadměrném schodku s ČR znovu zahájena Radou Ecofin v prosinci 2009.

4.8.3 Vývoj dlouhodobých úrokových sazeb

Kritérium udržitelnosti dlouhodobých úrokových sazeb sleduje, zda průměrná dlouhodobá nominální úroková sazba členského státu nepřekročila za sledovaný rok, o více než dva procentní body, úrokovou sazbu nejvýše tří členských států, jež dosáhly v oblasti cenové stability nejlepších výsledků. Tyto úrokové sazby se zjišťují na základě výnosů státních dluhopisů s desetiletou splatností. O jejich vývoji v ČR pojednává následující tabulka, zpracování v grafu lze nalézt v Příloze č. 13.

Tabulka č. 5 Vývoj dlouhodobých úrokových sazeb v ČR (v%)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Průměr tří zemí EU s nejnižší inflací	4,3	3,4	4,2	4,4	4,2	3,8
Hodnota kritéria (1. řádek + 2,0 p. b.)	6,3	5,4	6,2	6,4	6,2	5,8
Česká republika	4,8	3,5	3,8	4,3	4,6	4,8

Zdroj: Eurostat. Vlastní zpracování.

Česká republika splnila kritérium ve všech sledovaných letech. V roce 2004 průměr určilo Finsko – s roční průměrnou sazbou 4,11 %, Dánsko – 4,30 %, Švédsko – 4,42 %, v roce 2005, Finsko – 3,35 %, Švédsko – 3,38 %, Nizozemsko – 3,37 %, v roce 2006 Polsko – 5,23 %, Finsko – 3,78 %, Švédsko – 3,70 %, v roce 2007, Malta – 4,72 %, Francie – 4,30 %, Nizozemsko – 4,29, Finsko – 4,29 %, v roce 2008, Nizozemsko – 4,23 %, Portugalsko – 4,52 %, Německo – 3,98 % a v roce 2009 Francie – 3,65 %, Německo – 3,22 %, Estonsko – údaj nebyl k dispozici, Kypr – 4,60 %. Jelikož výpočet referenční hodnoty musí vycházet z údajů nejvýše tří států, v roce 2007 byla vzata v úvahu pouze jedna hodnota 4,29 (Nizozemsko a Finsko vykazovalo stejné úrokové sazby), v roce 2009 jsme nepočítali s Estonskem, jelikož

v Estonsku neexistuje rozvinutý trh dluhopisů v estonských korunách, a tak není možné údaj získat.

Pokud se podíváme do grafu, můžeme vypočítat, že v roce 2004-2007 průměrná roční úroková sazba ČR de facto kopírovala vývoj limitní hodnoty kritéria, její výše byla samozřejmě přibližně o 2 % nižší. Rozdílný vývojový trend lze zaznamenat od roku 2008, kdy se úroková sazba, každým rokem více přibližuje limitní hodnotě kritéria.

4.8.4 Kritérium účasti v ERM II

Podmínkou účasti v měnové unii (eurozóně) je minimálně dvouleté členství v ERM II, s dodržováním širšího flukuačního rozpětí $\pm 15\%$. Česká republika se do ERM II zatím nezapojila, proto také není stanovena centrální parita k euru, vůči níž by bylo možné fluktuace sledovat a následně vyhodnotit plnění kritéria. Tabulka na následující straně pojednává o vývoji průměrných měsíčních kurzů české koruny vůči euru.

Tabulka č. 6 Průměrné měsíční kurzy české koruny k euru

2004											
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
32,72	32,86	32,98	32,51	31,97	31,61	31,52	31,63	31,6	31,48	31,29	30,65
2005											
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
30,31	29,96	29,78	30,13	30,22	30,03	30,19	29,59	29,31	29,68	29,26	28,97
2006											
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
28,72	28,41	28,65	28,51	28,27	28,39	28,44	28,19	28,38	28,29	28,03	27,78
2007											
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
27,84	28,23	28,06	28,01	28,23	28,55	28,33	27,86	27,57	27,34	26,73	26,3
2008											
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
26,05	25,38	25,22	25,07	25,1	24,31	23,53	24,29	24,5	24,79	25,18	26,11
2009											
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
27,17	28,46	27,23	26,76	26,74	26,55	25,79	25,65	25,35	25,84	25,83	26,08
2010											
1	2	průměrný kurz za sledované období 28,14									
26,14	25,98										

Zdroj: ČNB. Vlastní zpracování.

Pozn.: Údaje v tabulce jsou uvedeny v přímé kotaci (CZK/EUR).

Graf v Příloze č. 17 potom k popisu vývoje kurzu přidává centrální paritu a flukтуаční pásmo $\pm 15\%$. Centrální parita je stanovena neváženým aritmetickým průměrem všech hodnot v tabulce, jelikož jak bylo výše uvedeno, ČR nemá centrální paritu oficiálně stanovenou. Tento graf tedy podává za sledované období leden 2004 – únor 2010, ilustrační výsledky, jak by mohlo plnění kritéria vypadat.

Tedy teoreticky, pokud by se Česká republika za sledované období účastnila kurzového mechanismu ERM II, se stanovenou centrální paritou ve výši neváženého aritmetického průměru, spočteného z průměrných měsíčních kurzů české koruny k euru za celé analyzované období, tedy jak to bylo provedeno v této práci, zjistíme, že kurz koruny vůči euru by nijak nevybočoval ze stanovených flukтуаčních pásem $\pm 15\%$. Pouze, při takto stanovené centrální paritě ve výši 28,14 CZK/EUR, s hodnotou horní hranice flukтуаčního pásma 23,92 CZK/EUR a dolní hranice na 32,36 CZK/EUR, by kurz vybočoval pouze od ledna do dubna 2004 a potom také v červenci roku 2008.

V případě, že se podíváme na poslední rok, za který jsou dostupné údaje u všech kritérií, což je rok 2008, a budeme chtít zhodnotit celkové plnění, zjistíme, že jediným problémem by v tomto roce bylo neplnění právě účasti v ERM II. Ovšem při posuzování plnění maastrichtských kritérií, se vždy sledují výsledky v pětiletém přechodném období.

Když vezmeme v úvahu páté kritérium, jež vyžaduje nezávislost centrální banky, můžeme konstatovat, že toto kritérium je soustavně plněno, ČNB je nezávislá na politických strukturách a provádí autonomní měnovou politiku.

5. Závěr

Bakalářská práce, Historie evropské měnové integrace, měla poskytnout ucelený pohled na vývoj měnové integrace od jejích počátků, po druhé světové válce, do roku 2002, kdy vznikla měnová unie (eurozóna), jako podoblast Unie Evropské, s jednotnou měnovou politikou a společnou měnou. Zanalyzovat měla průběh plnění maastrichtských konvergenčních kritérií v České republice od roku 2004 a současnou dluhovou situaci, především Řecka.

Dozvěděli jsme se něco o prvních evropských uskupeních, o tvorbě poválečné měnové soustavy, reprezentované bretonwoodským systémem, prožili jsme jeho pád v březnu 1973, jako důsledek přechodu amerického dolaru na volné plování. Zaznamenali jsme také kurzovou spolupráci evropských měn, zvanou had v tunelu. Seznámili jsme se s různými pohledy na měnovou integraci prostřednictvím dvou škol ekonomického myšlení, monetaristů a ekonomistů. Oslavili jsme první úspěchy, zavedením Evropského měnového systému, fungovat začal Mechanismus měnových kurzů (ERM), jako jeho nejdůležitější součást. Sledovali jsme vývoj Evropského měnového systému, od jeho začátků, kdy teprve nabýval svou stabilitu, přes šestileté období, v němž neměl daleko do měnové unie, až po období krize, kdy během dvou let ztratil to, co dlouhá léta budoval. I když evropská měnová spolupráce v těchto krizových letech mírně opadla, byli jsme svědky jejího opětovného nastartování, uzavřením Maastrichtské smlouvy, která právně zakotvila postup, jehož cílem byla měnová unie. V grafickém zpracování můžeme proces budování Hospodářské a měnové unie nalézt v Příloze č. 6. Práce nás samozřejmě také seznámila s původními plány evropské měnové integrace, nejprve s tím Wernerovým později i Delorsovým. Nakonec nás dovedla až ke společné měně a možným scénářům jejího zavedení.

I když měnová integrace probíhá již řadu let, nelze říci, že je u konce. Dosáhnuto bylo mnoha úspěchů, něco se nepovedlo, jiné ještě zbývá udělat. Mnoho států Společenství ještě na svou účast čeká. Práce sice končí zavedením společné měny, ovšem neméně zajímavý byl i pozdější průběh, který velmi stručně v datech nastiňuje Příloha č. 11. Práci jsem se snažil napsat zajímavě, zasadit proces měnové integrace do širších hospodářských souvislostí, ovšem i tak je ještě mnoho oblastí týkajících se měnové integrace, které stojí za prostudování. Doufám, že Vám čtenářům tato práce

přinesla alespoň nepatrný užitek, nebo lépe přispěla k Vašemu hlubšímu zaujetí evropskou měnovou integrací, tak jak se tomu stalo u mě.

6. Seznam použitých zdrojů

- 1 APEL, E. *European Monetary Integration: 1958-2002*. 1st edition. London: Routledge, 1998. ISBN 0-415-11432-2.
- 2 CIHELKOVÁ, E. *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003. ISBN 80-7179-804-5.
- 3 De GRAUWE, P. *The Economics of Monetary Union*. 6th edition. Oxford: Oxford University Press, 2005. ISBN 0-19-927700-1.
- 4 DĚDEK, O. *Historie evropské měnové integrace: Od národních měn k euru*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. ISBN 80-7400-076-8.
- 5 EICHENGREEN, B. *The EMS Crisis in Retrospekt*. Cambridge: National Bureau of Economic Research. [online] 2000 [cit. 2009-12-28]. <http://www.nber.org/papers/W8035>.
- 6 EL-AGRAA, A. M. *The European Union: History, Institutions, Economics and Policies*. 5th edition. Prentice Hall Europe, 1998. ISBN 0-13-916263-1.
- 7 FRAIT, J. „Černý podzim“ v ERM. *Finance a úvěr*, 1993, č. 8, s. 368-378. ISSN 00151920.
- 8 GROS, D., THYGESEN, N. *European Monetary Integration*. 2nd edition. Longman, 1998. ISBN 0-582-07921-7.
- 9 LACINA, L. a kol. *Měnová integrace: Náklady a přínosy členství v měnové unii*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. ISBN 80-7179-560-5.
- 10 TOWNSEND, M. *The euro and Economic and Monetary Union: An historical, institutional and economic description*. John Harper Publishing, 2007. ISBN 0-9551144-5-8.
- 11 VEBER, V. *Dějiny sjednocené Evropy: Od antických počátků do současnosti*. 2. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 80-7106-570-8.
- 12 ZESTOS, G. K. *European Monetary Integration: The Euro*. Thomson, South-Western, 2006. ISBN 0-324-31787-5.

- 13 *EUROPA – EU v kostce – Historie Evropské unie – 1949-1959.* [online].
URL: <http://europa.eu/abc/history/1945-1959/index_cs.htm> [cit. 2009-10-15].
- 14 *Evropské společenství.* [online].
URL: <<http://evropske-spolecenstvi.navajo.cz/>> [cit. 2009-10-15].
- 15 *Brettonwoodské dohody – Enwiki.* [online].
URL: <http://www.enwiki.cz/wiki/Brettonwoodsk%C3%A9_dohody> [cit. 2009-10-25].
- 16 *Brettonwoodský systém – Wikipedie, otevřená encyklopedie.* [online].
URL: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Brettonwoodsk%C3%BD_syst%C3%A9m>
[cit. 2009-10-25].
- 17 MF, ČNB: *Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou.* 2009 [online].
URL: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbc/mfcr/Vyhodnoceni_Maastricht_2009_pdf.pdf>
[cit. 2010-1-9].
- 18 *Zavedení hotovostního eura (Zavedení eura v České republice).* [online].
URL: <<http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/676.html>> [cit. 2010-2-20].
- 19 *Scénáře přijetí eura (Zavedení eura v České republice).* [online].
URL: <http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/euro_scenar_prijeti.html>
[cit. 2010-2-28].
- 20 *Pakt stability a růstu (Zavedení eura v České republice).* [online].
URL: <http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/euro_pakt_stabil_rust.html>
[cit. 2010-3-8].
- 21 PETŘÍČEK, M: *Řecko? Ještě větším problémem bude Španělsko, říká ekonom.* [online].
URL: <<http://finweb.ihned.cz/c1-40212580-recko-jeste-vetsim-problemem-bude-spanelsko-rika-ekonom>> [cit. 2010-3-12].
- 22 *The Economist: Bez Německa v čele Evropa strádá.* [online].
URL: <<http://www.patria.cz/Zpravodajstvi/1584486/the-economist-bez-nemecka-v-cele-evropa-strada.html>> [cit. 2010-3-12].
- 23 *EU zahajuje v případě Řecka tzv. postup při nadměrném schodku – BusinessInfo.cz* [online].
URL: <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/aktuality-z-eu-unor-2010/eu-zahajit-recko-postup-nadmerny-schodek/1001904/56368/>> [cit. 2010-3-12].

- 24 MF, ČNB: *Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou. 2008 [online].*
URL: <http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xbcr/euro/Vyhodnoceni_Maastricht_2008_pdf.pdf>
[cit. 2010-3-13].
- 25 MF, ČNB: *Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou. 2007 [online].*
URL: <http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xbcr/euro/Vyhodnoceni_Maastricht_2007_pdf.pdf>
[cit. 2010-3-13].
- 26 MF, ČNB: *Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou. 2006 [online].*
URL: <http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xbcr/euro/Vyhodnoceni_Maastricht_2006_pdf.pdf>
[cit. 2010-3-13].
- 27 MF, MPO, ČNB: *Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou. 2005 [online].*
URL: <http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xbcr/euro/Vyhodnoceni_Maastricht_2005_pdf.pdf>
[cit. 2010-3-13].
- 28 MF, MPO, ČNB: *Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou. 2004 [online].*
URL: <http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xbcr/euro/Vyhodnoceni_Maastricht_2004_pdf.pdf>
[cit. 2010-3-13].
- 29 *Eurostat - General government deficit and surplus. [online].*
URL:<<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=teina200&language=en>> [cit. 2010-3-13].
- 30 *Eurostat - General government debt. [online].*
URL:<<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsieb090&plugin=1>> [cit. 2010-3-13].
- 31 *Eurostat - Annual average rate of change in Harmonized Indices of Consumer Prices. [online].*
URL:<<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tsieb060&language=en>> [cit. 2010-3-13].
- 32 *Český statistický úřad – Makroekonomické údaje. [online].*
URL:< <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/home>> [cit. 2010-3-14].

- 33 *Ministerstvo financí České republiky: Hospodaření vládního sektoru – deficit a dluh.* [online].
URL:< http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/konvergen_programy_22432.html>
[cit. 2010-3-14].
- 34 *Z jednání schůze vlády České republiky dne 8. února 2010.* [online].
URL:< <http://www.mvcr.cz/clanek/zpravodajstvi-z-parlamentu-2010-z-jednani-schuze-vlady-ceske-republiky-dne-8-unora-2010.aspx>>
[cit. 2010-3-15].
- 35 *ČSÚ – Silný růst ekonomiky české veřejné finance výrazně zlepšil.* [online].
URL:< <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/ainformace/72EA00417430>>
[cit. 2010-3-14].
- 36 *Eurostat - Maastricht criterion interest rates.* [online].
URL:< http://nui.epp.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=irt_lt_mcby_a&lang=en>
[cit. 2010-3-17].
- 37 *ČNB – ARAD – Systém časových řad – Devizový trh.* [online].
URL:< http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.PARAMETRY_SESTAVY?p_sestuid=399&p_strid=ECA&p_lang=CS>
[cit. 2010-3-20].

7. Přílohy

Seznam příloh:

Příloha č. 1	Vývoj kurzového mechanismu hada
Příloha č. 2	Složení ECU v době vzniku
Příloha č. 3	Přehled úvěrových nástrojů EMS
Příloha č. 4	Přehled prováděných úprav centrálních parit v ERM
Příloha č. 5	Čtvrté rozšíření Společenství
Příloha č. 6	Stádia budování Hospodářské a měnové unie
Příloha č. 7	Procedura při nadměrném schodku
Příloha č. 8	Plnění maastrichtských kritérií pro první termín ustavení EMU
Příloha č. 9	Plnění maastrichtských kritérií pro druhý termín ustanovení EMU
Příloha č. 10	Oficiální přepočítací koeficienty národních měn na euro
Příloha č. 11	Historie evropské měnové integrace v datech
Příloha č. 12	Vývoj kritéria cenové stability v ČR mezi lety 2004-2009
Příloha č. 13	Vývoj kritéria dlouhodobých úrokových sazeb v ČR mezi lety 2004-2009
Příloha č. 14	Vývoj kritéria vládního deficitu v ČR mezi lety 2004-2008
Příloha č. 15	Vývoj kritéria vládního dluhu v ČR mezi lety 2004-2008
Příloha č. 16	Srovnání vývoje meziročního růstu (poklesu) reálného HDP a vládního dluhu v ČR
Příloha č. 17	Vývoj české koruny vůči euru za období leden 2004 – únor 2010
Příloha č. 18	Seznam použitých zkratk
Příloha č. 19	Seznam tabulek

Příloha č. 1 Vývoj kurzového mechanismu hada

24.4.1972	Zakladatelé Belgie, Francie, Itálie, Lucembursko, Německo, Nizozemsko.
1.5.1972	Vstupují Dánsko, Irsko, a Velká Británie.
23.6.1972	Vystupuje Irsko a Velká Británie.
27.6.1972	Vystupuje Dánsko.
10.10.1972	Vrací se Dánsko.
13.2.1973	Vystupuje Itálie.
12.3.1973	Revalvace německé marky o 3 %.
14.3.1973	Norsko a Švédsko se stávají přidruženými členy.
3.4.1973	Založen Evropský fond pro měnovou spolupráci.
29.6.1973	Revalvace německé marky o 5,5 %.
17.9.1973	Revalvace nizozemského guldenu o 5 %.
16.11.1973	Revalvace norské koruny o 5 %.
19.1.1974	Vystupuje Francie.
10.7.1975	Vrací se Francie.
15.3.1976	Vystupuje Francie.
17.10.1976	Devalvace dánské koruny o 4 %, devalvace norské a švédské koruny o 1 %; revalvace německé marky o 2 %.
1.4.1977	Devalvace švédské koruny o 6 %, dánské a norské koruny o 3 %.
28.8.1977	Vystupuje Švédsko, devalvace dánské a norské koruny o 5 %.
13.2.1978	Devalvace norské koruny o 8 %.
17.10.1978	Revalvace německé marky o 4 %, holandského guldenu a belgického franku o 2 %.
12.12.1978	Vystupuje Norsko.
13.3.1979	Činnost zahajuje Evropský měnový systém.

Poznámka:

Údaje o devalvacích a revalvacích se týkají kurzů národních měn vůči EMUA. Evropská měnová účetní jednotka nalézala uplatnění v letech 1973 -1978 v Evropském fondu pro měnovou spolupráci a také sloužila ke stanovení společných agrárních cen v rámci společné zemědělské politiky.

Zdroj: *Townsend (2007, s. 34-35).*

Příloha č. 2

Složení ECU v době vzniku

Měna	Podíl národní měny v 1 ECU (%)	Počet jednotek národní měny v 1 ECU
Belgický a lucemburský frank	9,5	0,828
Britská libra	13,6	1,15
Dánská koruna	3,0	0,286
Francouzský frank	19,8	3,80
Irská libra	1,1	109,0
Italská lira	9,5	0,217
Německá marka	33	0,00759
Nizozemský gulden	10,5	0,0885

Zdroj:

Evropský měnový systém (Zavedení eura v České republice) [online].

URL: <http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/euro_evrop_men_sys.html> [cit. 2010-3-12].

Příloha č. 3

Přehled úvěrových nástrojů EMS

Název facility	Vlastnosti
Ultrakrátké financování <i>Very Short-Term Financing</i>	<i>Velikost:</i> neomezená. <i>Splatnost:</i> 45 dní, Basilejsko-Nyborgskou dohodou prodlouženo na 75 dní od konce měsíce intervencí. Možnost prolongace dvakrát o 3 měsíce. <i>Kondicionality:</i> žádné.
Krátkodobá peněžní výpomoc <i>Short-Term Monetary Support</i>	<i>Velikost:</i> 7,9 mld. ECU celková dlužnická kvóta, 15,8 mld. ECU celková věřitelská kvóta. <i>Nástavce (rallonges)</i> 4,4, resp. 8,8 mld. ECU nad rámec celkové dlužnické, resp. Věřitelské kvóty. <i>Splatnost:</i> 3 měsíce s možností dvojí prolongace o 3 měsíce. <i>Kondicionality:</i> žádné.
Střednědobá finanční výpomoc (podpora) <i>Medium-Term Financial Assistance (Support)</i>	<i>Velikost:</i> Postupné navýšení na 16 mld. ECU. <i>Splatnost:</i> 2 až 5 let. <i>Kondicionality:</i> stanoveny a monitorovány Radou Ecofin.

Zdroj: Dědek (2008, s. 81).

Příloha č. 4

Přehled prováděných úprav centrálních parit v ERM

		BEF	DEM	DKK	ESP	FRF	GBP	IEP	ITL	NLG	PTE
Období regulovaných parit (počáteční turbulence)											
1	24.9.1979		+2,0	-2,9							
2	30.11.1979			-4,8							
3	23.3.1981								-6,0		
4	5.10.1981		+5,5			-3,0			-3,0	+5,5	
5	22.2.1982	-8,5		-3							
6	14.6.1982		+4,25			-5,75			-2,75	+4,25	
7	21.3.1983	+1,5	+5,5	+2,5		-2,5		-3,5	-2,5	+3,5	
Období regulovaných parit (zklidnění)											
8	22.7.1985	+2,0	+2,0	+2,0		+2,0		+2,0	-6,0	+2,0	
9	7.4.1986	+1,0	+3,0	+1,0		-3,0				+3,0	
10	4.8.1986							-8,0			
11	12.1.1987	+2,0	+3,0							+3,0	
Období kvazi-měnové unie											
12	8.1.1990								-3,7		
Období krize											
13	14.9.1992	+3,5	+3,5	+3,5	+3,5	+3,5	+3,5	+3,5	-3,5	+3,5	+3,5
14	17.9.1992				-5,0						
15	23.11.1992				-6,0						-6,0
16	30.1.1993							-10,0			
17	13.5.1993				-8,0						-6,5
Období příprav na společnou měnu											
18	6.3.1995				-7,0						-3,5

Poznámka:

Znaménko plus označuje revaluaci a znaménko mínus devaluaci centrálního kurzu vůči měnám, jejichž parity přestavěny nebyly. Např. v prvním roce došlo k devaluaci dánské koruny vůči francouzskému franku, o 2,9 %. Oproti německé marce, která revalvovala o 2 %, však dánská koruna devalvovala o 4,9 %.

Zkratky měn a rok jejich vstupu do ERM:

BEF – belgický frank, DEM – německá marka, DKK – dánská koruna, FRF – francouzský frank, IEP – irská libra, ITL – italská lira, NLG – nizozemský gulden (všichni zakládajícími členy, tedy od června 1989); ESP – španělská peseta (od června 1989); GBP – britská libra (od října 1990 do září 1992); PTE – portugalské escudo (od dubna 1992). Členství italské liry bylo přerušeno v září 1992 a znovu obnoveno v listopadu 1996.

Zdroj: *El-Agraa (1998, s. 347); Apel (1998, s. 57); Zpracování převzato z: Dědek (2008, s. 90).*

Příloha č. 5

Čtvrté rozšíření Společenství

stát	datum podání žádosti	zahájení jednání o vstupu	datum konání referenda	výsledky v %		
				účast	pro	proti
Rakousko	17.7.1989	1.2.1993	12.6.1994	81,3	66,6	33,4
Finsko	18.3.1992	1.2.1993	16.10.1994	74,0	56,9	43,1
Švédsko	1.7.1991	1.2.1993	13.11.1994	83,3	52,7	47,3
Norsko	25.11.1992	5.4.1993	28.11.1994	89,0	47,8	52,2

Zdroj: Veber (2009, s. 366)

Příloha č. 6

Stádia budování Hospodářské a měnové unie

Stádia budování Hospodářské a měnové unie

Pramen: Evropská centrální banka

Zdroj:

Maastrichtská smlouva (Zavedení eura v České republice) [online].

URL: < http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/euro_maastricht.html > [cit. 2010-3-14].

Příloha č. 7 Procedura při nadměrném schodku (Excessive Deficit Procedure - EDP)

Rozhodnutí o existenci nadměrného schodku

1. Komise monitoruje fiskální disciplínu členské země, a to zejména z pohledu rozpočtového a dluhového kritéria EDP.
2. Pokud členská země neplní požadavky některého z kritérií, Komise vyhotoví zprávu, ve které přihlédne ke všem relevantním faktorům. Tuto zprávu Komise může vyhotovit i v případě, domnívá-li se, že existuje riziko vzniku nadměrného schodku.
3. Hospodářský a finanční výbor (EFC) zaujme stanovisko ke zprávě Komise.
4. Pokud se Komise domnívá, že nadměrný shodek v členské zemi již existuje nebo může vzniknout, adresuje své stanovisko Radě.
5. Rada na základě doporučení Komise a podkladů, které dotčená členská země považuje za relevantní, kvalifikovanou většinou vážených hlasů rozhodne, zda nadměrný schodek existuje.

Vynucování nápravy

1. Pokud Rada rozhodne, že nadměrný schodek existuje, adresuje dotčené členské zemi neveřejné doporučení, aby dosáhla nápravy během stanovené časové lhůty.
2. Pokud Rada zjistí, že členská země nereagovala na její doporučení přijetím efektivních opatření, může toto doporučení zveřejnit.
3. Pokud i nadále členská země nepřistupuje k realizaci doporučení Rady, ta může rozhodnout, že bude požadovat po členské zemi, aby během stanovené časové lhůty přijala opatření, jež by vedla k odstranění nežádoucího stavu. Rada může požádat členskou zemi o předložení zprávy dokumentující její úsilí při nápravě situace.
4. Pokud i poté členská země nepodniká kroky k nápravě, Rada se může rozhodnout použít či vystupňovat jedno nebo více následujících opatření:
 - a) požadovat, aby členská země před vydáním obligací a cenných papírů poskytla Radě dostatečné informace,
 - b) vyzvat Evropskou investiční banku k přehodnocení úvěrové politiky vůči dotčené zemi,
 - c) požadovat po dotčené členské zemi složení neúročného depozita v odpovídající výši do doby, než nadměrný deficit bude odstraněn,
 - d) udělit pokutu přiměřené velikosti.O přijatých rozhodnutích Rady bude informován Evropský parlament.

Ukončení procedury

1. Rada zruší některá nebo všechna svá předchozí rozhodnutí v návaznosti na své mínění, že nadměrný shodek byl v členské zemi odstraněn. Pokud její dřívější rozhodnutí byla zveřejněna, Rada bezprostředně po zrušení svých rozhodnutí učiní veřejné prohlášení, že nadměrný shodek v dotčené členské zemi již neexistuje.
2. Rada rozhodne na doporučení Komise, a to dvoutřetinovou většinou vážených hlasů s vyloučením zástupce dotčené země

Zdroj: *Townsend (2007, s. 110-113); Zpracování převzato z: Dědek (2008, s.166).*

Příloha č. 8

Plnění maastrichtských kritérií pro první termín ustavení EMU

Země	Maastrichtská kritéria					Celkové plnění
	Inflace	Sazby	Deficit	Dluh	ERM	
<i>Požadavek</i>	<i>2,9</i>	<i>7,8</i>	<i>-3,0</i>	<i>60</i>	<i>ano</i>	
Belgie	1,5	7,5	-3,2	134	ano	ne
Dánsko	2,1	7,6	-2,4	69	ano	ano
Finsko	1,0	8,8	-9,5	57	ne	ne
Francie	1,8	7,6	-6,5	54	ano	ne
Irsko	2,5	8,3	-0,6	84	ano	ne
Itálie	5,2	12,2	-6,9	123	ne	ne
Lucembursko	1,9	6,1	2,3	6	ano	ano
Německo	1,7	6,5	-1,8	57	ano	ano
Nizozemsko	1,9	7,2	-3,5	77	ano	ne
Portugalsko	4,1	10,3	-5,0	64	ano	ne
Rakousko	2,3	6,5	-5,2	69	ano*	ne
Řecko	8,9	18,0	-11,9	109	ne	ne
Španělsko	4,7	11,0	-5,2	64	ano	ne
Švédsko	2,5	10,2	-8,9	77	ne	ne
Velká Británie	2,7	8,3	-5,4	52	ne	ne

Údaje za rok 1995.

* Členem ERM krátkou dobu od ledna 1995.

Zdroj: Zestos (2006, s. 66 a 68); Zpracování převzato z: Dědek (2008, s. 210).

Příloha č. 9

Plnění maastrichtských kritérií pro druhý termín ustavení EMU

Země	Maastrichtská kritéria					Zakladatel
	Inflace	Sazby	Deficit	Dluh	ERM	
<i>Požadavek</i>	2,7	7,8	-3,0	60	ano	
Belgie	1,4	5,7	-2,1	122,2	ano	ano
Dánsko	1,9	6,2	0,7	65,1	ano	ne
Finsko	1,3	5,9	-0,9	55,8	ano*	ano
Francie	1,2	5,5	-3,0	58,0	ano	ano
Irsko	1,2	6,2	0,9	66,3	ano	ano
Itálie	1,8	6,7	-2,7	121,6	ano**	ano
Lucembursko	1,4	5,6	1,7	6,7	ano	ano
Německo	1,4	5,6	-2,7	61,3	ano	ano
Nizozemsko	1,8	5,5	-1,4	72,1	ano	ano
Portugalsko	1,8	6,2	-2,5	62,0	ano	ano
Rakousko	1,1	5,6	-2,5	66,1	ano	ano
Řecko	5,2	9,8	-4,0	108,7	ne***	ne
Španělsko	1,8	6,3	-2,6	68,8	ano	ano
Švédsko	1,9	6,5	-0,8	76,6	ne	ne
Velká Británie	1,8	7,0	-1,9	53,4	ne	ne

Údaje za rok 1997.

* Členem ERM od října 1996.

** Opětovným členem ERM od listopadu 1996.

*** Členem ERM od března 1998.

Zdroj: Zestos (2006, s. 73); Zpracování převzato z: Dědek (2008, s. 214).

Příloha č. 10

Oficiální přepočítací koeficienty národních měn na euro

Členské státy	Rok přistoupení	Měna	Kód měny	Fixní kurz k 1 EUR
Belgie	1999	frank	BEF	40,3399
Finsko	1999	marka	FIM	5,94573
Francie	1999	frank	FRF	6,55957
Irsko	1999	libra	IEP	0,787564
Itálie	1999	lira	ITL	1936,27
Lucembursko	1999	frank	LUF	40,3399
Německo	1999	marka	DEM	1,95583
Nizozemsko	1999	gulden	NLG	2,20371
Portugalsko	1999	escudo	PTE	200,482
Rakousko	1999	šilink	ATS	13,7603
Španělsko	1999	peseta	ESP	166,386
Řecko	2001	drachma	GRD	340,75
Slovinsko	2007	tolar	SIT	239,64
Kypr	2008	libra	CYP	0,585274
Malta	2008	lira	MTL	0,4293
Slovensko	2009	koruna	SKK	30,126

Zdroj:

Členské státy eurozóny (Zavedení eura v České republice) [online].

URL: <http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/euro_clen_staty_eurozony.html> [cit. 2010-3-15].

Kódy národních měn převzaty z: *Dědek (2008, s. 221)*.

Příloha č. 11 Historie evropské měnové integrace v datech

1944	V americkém letovisku Bretton Woods jsou uzavřeny dohody o zřízení Mezinárodního měnového fondu a Světové banky.
1957	V březnu podepsalo šest západoevropských zemí (Belgie, Francie, Itálie, Lucembursko, Nizozemsko a Západní Německo) Římskou smlouvu zakládající Evropské hospodářské společenství (nabytí účinnosti od ledna 1958).
1958	Zřízen Měnový výbor, předchůdce dnešního Hospodářského a finančního výboru (EFC).
1964	Ustaven je výbor guvernérů centrálních bank členských zemí EHS.
1968	V 1. červenci 1968 členské země EHS dosahují integračního stádia celní unie (odstranění vzájemných celních bariér a kvót, přijetí společného celního sazebníku vůči třetím zemím).
1969	V prosinci je na zasedání Evropské rady v Haagu odsouhlasen záměr vytvořit EMU do roku 1980.
1970	Lucemburský předseda vlády a ministr financí Pierre Werner představuje vypracovanou zprávu o možnostech a způsobu vytvoření měnové unie ve třech etapách.
1972	V dubnu je na schůzce guvernérů centrálních bank v Basileji zaveden kurzový systém známý jako had v tunelu.
1973	Dánsko, Irsko a Velká Británie se stávají členy Evropského hospodářského společenství. V březnu dochází k přechodu amerického dolaru na volné plování, čímž končí éra brettonwoodského systému pevných avšak přizpůsobitelných kurzů.
1978	V prosinci na zasedání Evropské rady v Bruselu je schválena definitivní podoba EMS.
1979	V březnu 1979 začíná oficiálně fungovat Evropský měnový systém, který udržuje směnné kurzy ve stanoveném flukтуаčním pásmu.
1981	Novým členem Společenství je Řecko.
1986	Společenství se rozšiřuje o Portugalsko a Španělsko. V únoru je přijat Jednotný evropský akt usilující o dokončení vnitřního trhu, na kterém není obchod mezi státy omezován ani překážkami netarifního typu, tj. např. hygienické a technické normy. Zároveň je zajištěn volný pohyb osob, zboží, služeb a kapitálu (nabytí účinnosti od července 1987).
1988	V červnu na zasedání Evropské rady v Hannoveru je ustavena Delorsova expertní skupina pověřená studiem plánu na etapovité dosažení EMU.
1989	Zveřejněna je Delorsova zpráva.
1990	V červenci je zahájena 1. etapa vzniku Hospodářské a měnové unie (EMU) V prosinci jsou v Římě zahájeny mezivládní konference o EMU a o politické unii.

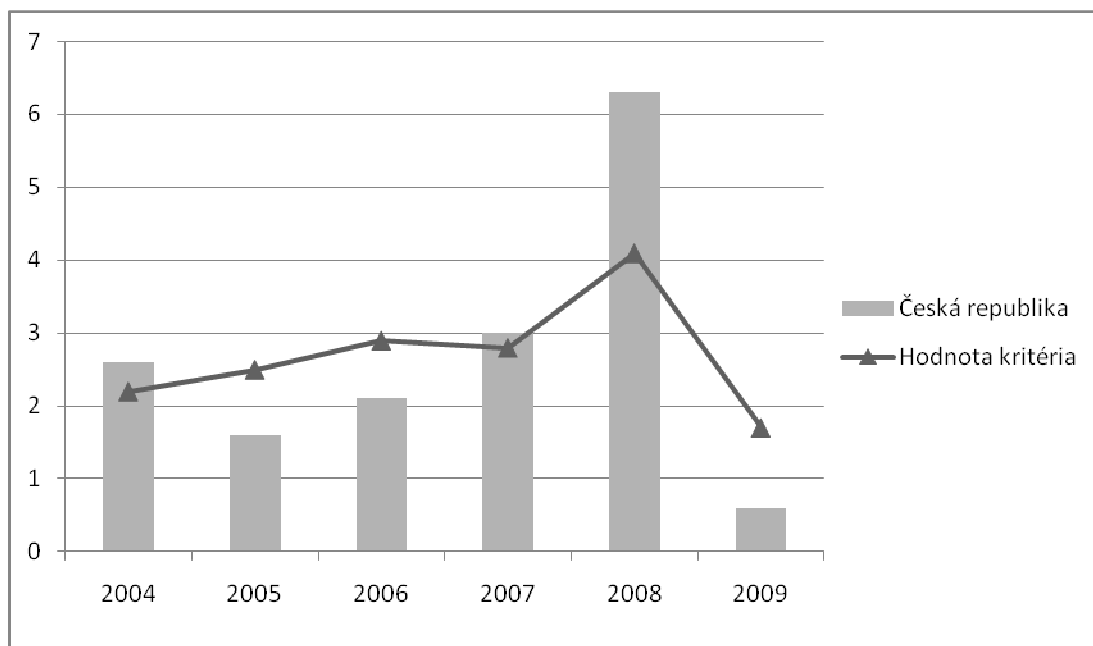
1991	V prosinci je na zasedání Evropské rady v Maastrichtu podepsána Smlouva o Evropské unii (slavnostní podpis v únoru 1992, nabytí účinnosti od listopadu 1993).
1992	V červnu je Maastrichtská smlouva těsným výsledkem zamítnuta v dánském referendu. V srpnu začíná docházet k pnutí v Evropském měnovém systému. V září je Maastrichtská smlouva těsnou většinou přijata ve francouzském referendu.
1993	V květnu je Maastrichtská smlouva schválena v opakovaném dánském referendu. V srpnu 1993 je vynuceno rozšíření flukтуаčního pásma ERM z 2,25 % na ± 15 %.
1994	Ustavením Evropského měnového institutu začíná druhá etapa budování Hospodářské a měnové unie.
1995	Evropská unie rozšiřuje své řady o Finsko, Rakousko a Švédsko. V prosinci na zasedání Evropské rady v Madridu je pro budoucí společnou měnu přijat název euro a zvolen je scénář přechodu na euro.
1998	V květnu na zasedání Evropské rady v Bruselu jsou oznámeni zakládající členové eurozóny - Belgie, Finsko, Francie, Irsko, Itálie, Lucembursko, Německo, Nizozemsko, Portugalsko, Rakousko, Španělsko. V červnu zahajuje činnost Evropská centrální banka, která nahrazuje Evropský měnový institut.
1999	Od 1. ledna existuje euro v bezhotovostní podobě, čímž začíná třetí etapa budování Hospodářské a měnové unie.
2000	Dánsko v zářijovém referendu odmítá euro.
2001	Řecko se stává dvanáctým členem eurozóny.
2002	Od 1. ledna na území 12 států eurozóny začínají obíhat eurobankovky a euromince. Na konci února končí období duální cirkulace a na území eurozóny se euro stává jediným zákonným platidlem.
2004	Evropská unie se rozšiřuje o středoevropské a východoevropské státy. Od 1. května se novými členy stávají Česká republika, Estonsko, Kypr, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Malta, Polsko, Slovensko, Slovinsko.
2007	Novým členem eurozóny je Slovinsko. Novými členy Evropské unie jsou Bulharsko a Rumunsko, čímž celkový počet zemí dosahuje 27.
2008	Kypr a Malta rozšiřují počet členů eurozóny na patnáct. Slovensko se připojuje k eurozóně a stává se tak jejím šestnáctým
2009	členem.

Zdroj:

Historie evropské měnové integrace v datech (Zavedení eura v České republice) [online].

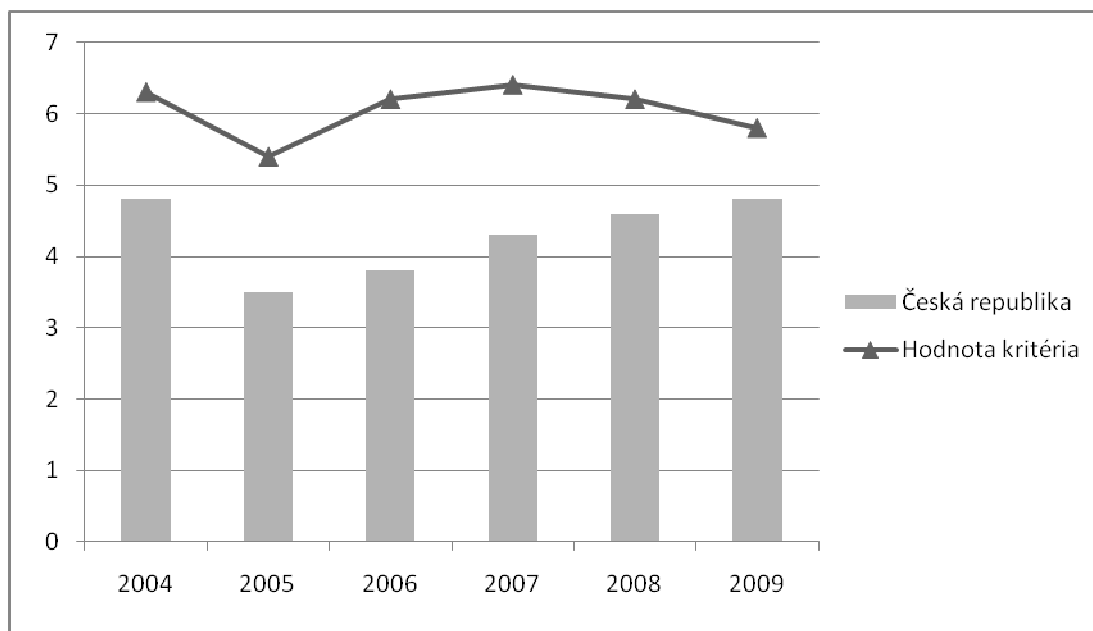
URL: <http://www.zavedenieura.cz/cps/rde/xchg/euro/xsl/euro_historie_emi_data.html> [cit. 2010-3-13].

Příloha č. 12 Vývoj kritéria cenové stability v ČR mezi lety 2004-2009

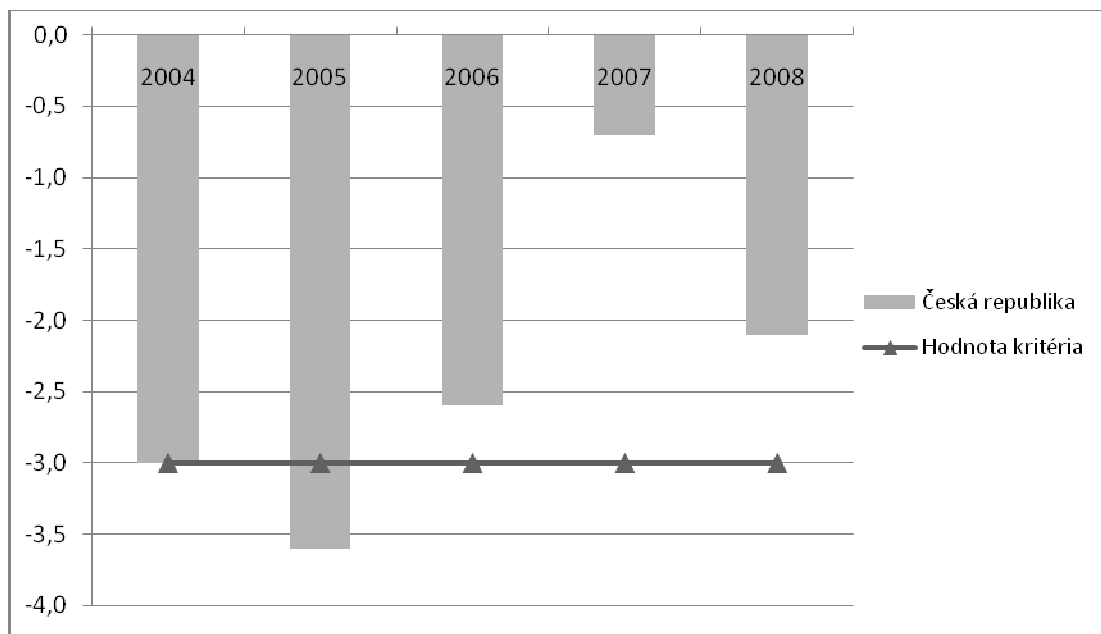
Zdroj: Eurostat. Vlastní zpracování.

Příloha č. 13 Vývoj kritéria dlouhodobých úrokových sazeb v ČR mezi lety 2004-2009

Zdroj: Eurostat. Vlastní zpracování.

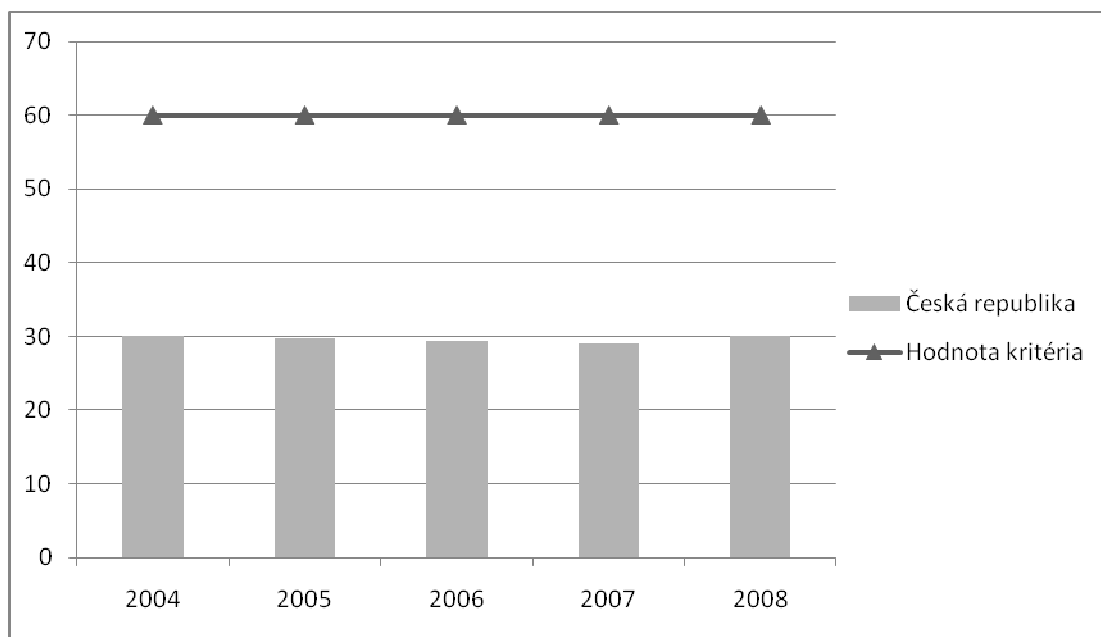
Příloha č. 14 Vývoj kritéria vládního deficitu v ČR mezi lety 2004-2008

Zdroj: Eurostat. Vlastní zpracování.

Pozn.: Graf vyjadřuje poměr vládního deficitu ČR na reálném HDP ČR.

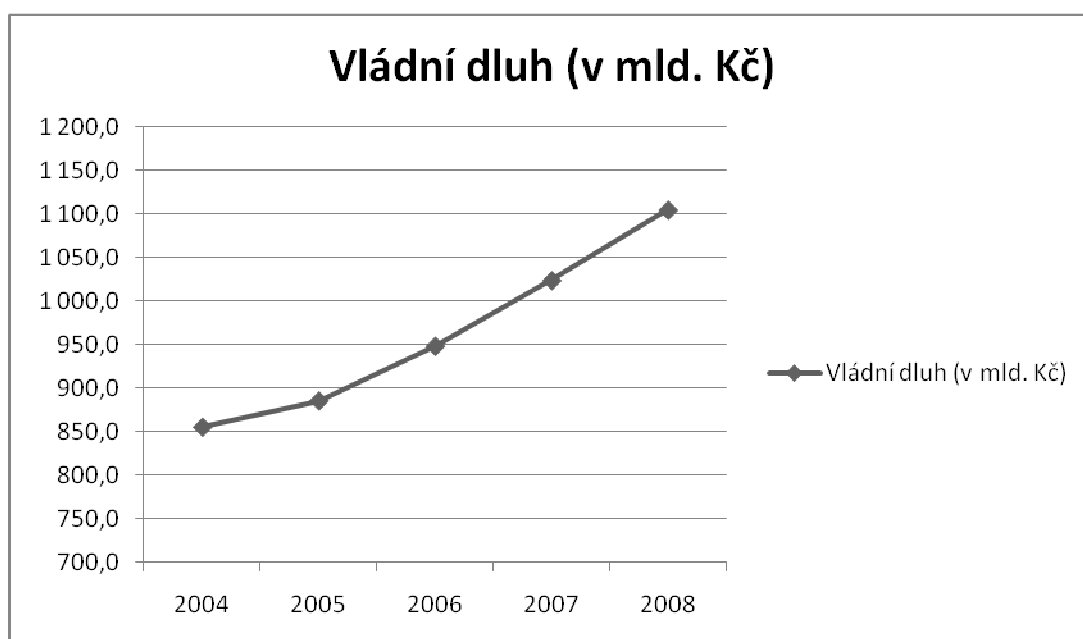
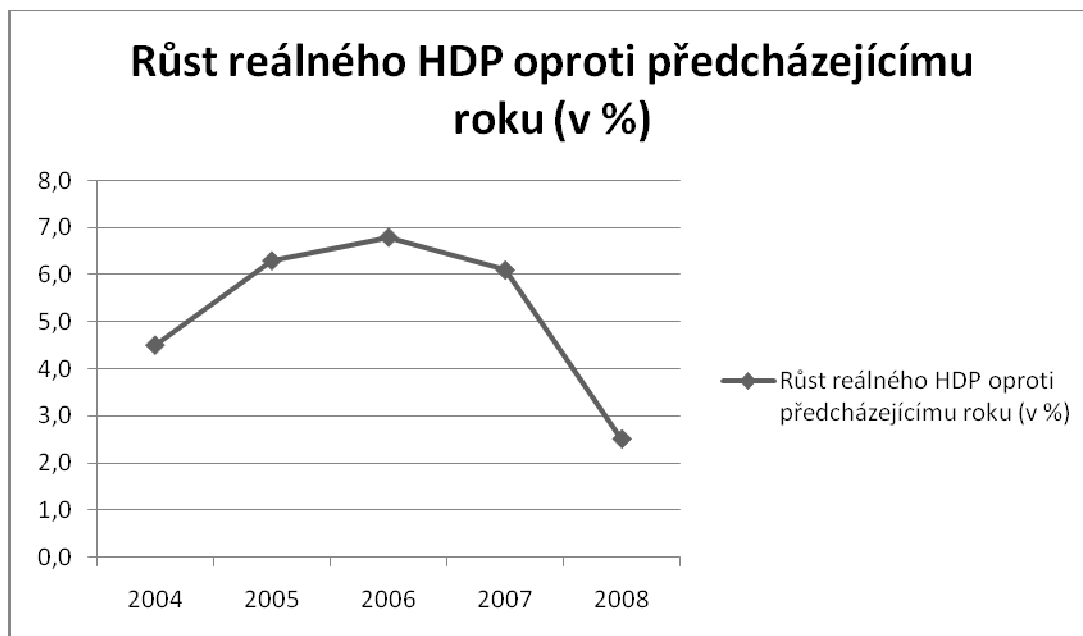
Příloha č. 15 Vývoj kritéria vládního dluhu v ČR mezi lety 2004-2008

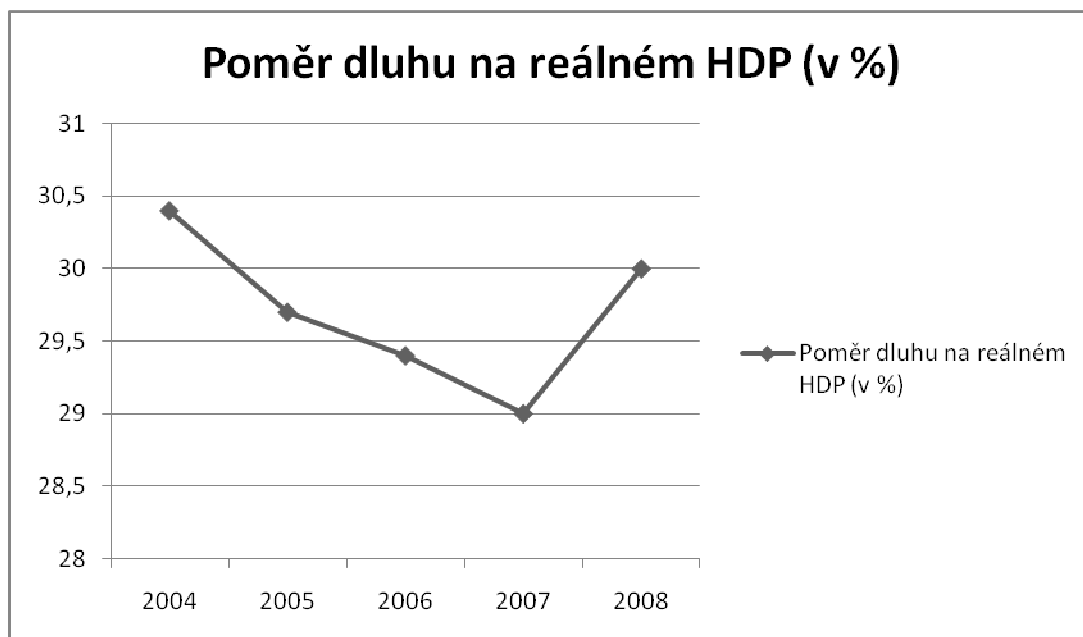

Zdroj: Eurostat. Vlastní zpracování.

Pozn.: Graf vyjadřuje poměr vládního dluhu ČR na reálném HDP ČR.

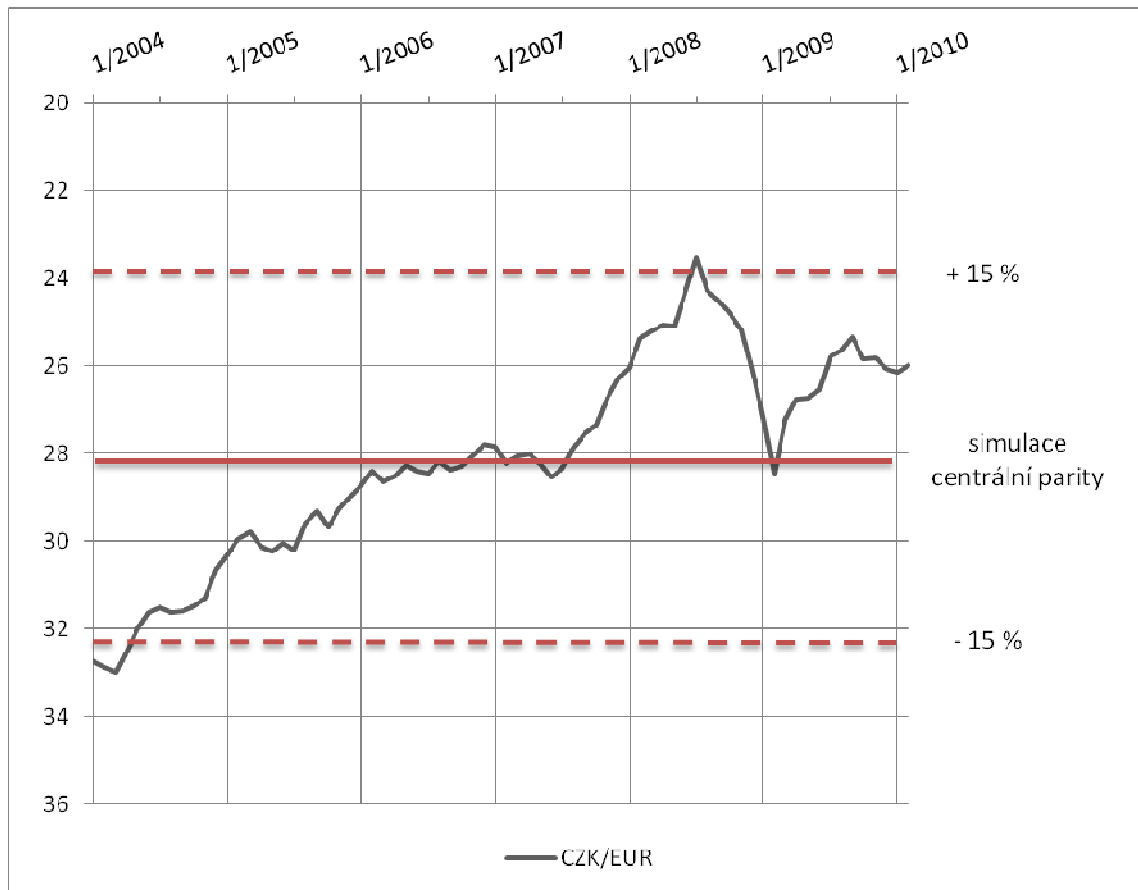
Příloha č. 16 Srovnání vývoje meziročního růstu (poklesu) reálného HDP a vývoje vládního dluhu v ČR

Zdroj: ČSÚ. Vlastní zpracování.

Příloha č. 17 Vývoj české koruny vůči euru za období leden 2004 – únor 2010

Zdroj: ČNB. Vlastní zpracování.

Pozn.: Graf bere v potaz hodnoty vyjádřené v přímé kotaci (CZK/EUR). Simulovaná centrální parita byla stanovena neváženým aritmetickým průměrem hodnot za sledované období. Pohyb kurzu v grafu směrem nahoru znamená posilování české koruny vůči euru (apreciace kurzu), pohyb směrem dolů naopak oslabování koruny (depreciace).

Příloha č. 18 Seznam použitých zkratk

ECB	European Central Bank Evropská centrální banka
ECSC	European Coal and Steel Community Evropské sdružení uhlí a oceli
ECU	European Currency Unit evropská měnová jednotka
EDP	Excessive Deficit Procedure procedura při nadměrném schodku
EEA	European Economic Area Evropská hospodářská oblast
EEC	European Economic Community Evropské hospodářské společenství
EFTA	European Free Trade Association Evropské sdružení volného obchodu
EMA	European Monetary Agreement Evropská měnová úmluva
EMCF	European Monetary Cooperation Fund Evropský fond pro měnovou spolupráci
EMI	European Monetary Institute Evropský měnový institut
EMS	European Monetary System Evropský měnový systém
EMU	Economic and Monetary Union Hospodářská a měnová unie
EMUA	European Monetary Unit of Account evropská měnová účetní jednotka
EPU	European Payments Union Evropská platební unie

ERM	Exchange Rate Mechanism mechanismus měnových kurzů
ESCB	European System of Central Banks Evropský systém centrálních bank
EU	European Union Evropská unie
EUA	European Unit of Account evropská účetní jednotka
HICP	Harmonised Index of Consumer Prices harmonizovaný index spotřebitelských cen
IBRD	International Bank for Reconstruction and Development Mezinárodní banka pro obnovu a rozvoj
IMF	International Monetary Fund Mezinárodní měnový fond
MTFA	Medium-Term Financial Assistance střednědobá finanční pomoc
OCA	Optimum Currency Area optimální měnová oblast
OEEC	Organisation for European Economic Cooperation Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci
SEA	Single European Act Jednotný evropský akt
SGP	Stability and Growth Pact Pakt stability a růstu
STMS	Short-Term Monetary Support krátkodobá peněžní výpomoc
VSTF	Very Short-Term Financing ultrakrátké financování

Příloha č. 19 Seznam tabulek

Tabulka č. 1	Harmonizovaný index spotřebitelských cen v ČR
Tabulka č. 2	Saldo sektoru vládních institucí v ČR
Tabulka č. 3	Vládní dluh ČR
Tabulka č. 4	Srovnání vývoje vládního dluhu a meziročního růstu reálného HDP v ČR
Tabulka č. 5	Vývoj dlouhodobých úrokových sazeb v ČR
Tabulka č. 6	Průměrné měsíční kurzy české koruny k euru